

SURSUM

Úvodník - úvodník - úvodník - úvodník - úvodník - úvodník

Rodina - obraz a zpřítomnění tajemství Církve v čase.

K základním úkolům křesťanské rodiny patří i její účinné povolání: rodina je postavena do služeb budování Božího království v dějinách svou účastí na životě a poslání církve.

K lepšímu pochopení základů, obsahu a vlastností této účasti je třeba důkladněji rozebrat mnohostranné a úzké vztahy, spojující navzájem Církev a křesťanskou rodinu, jimiž se stává rodina jakoby církví v malém /Ecclesia domestica/, aby takto byla svým způsobem živým obrazem a zpřítomněním tajemství Církve v čase.

Především Matka Církve dává křesťanské rodině život, vzdělává a buduje ji, a tak vůči ní plní své spásné poslání, jež převzala od svého Pána. Církev zvěstováním Božího slova odhaluje rodině její pravou totožnost, to, čím je a čím podle Božího uračku má být. Ve svátostech obohacuje a posiluje Církev křesťanskou rodinu Kristovou milostí, aby se posvěcovala ke cti Boha Otce. Nepřetržitým hlášením nového příkazu lásky povzbuzuje, vede Církev křesťanskou rodinu ke službě lásky, aby v životě následovala onu lásku odevzdání sebe v oběti, kterou Ježíš Kristus miluje celé lidstvo.

Křesťanská rodina je tak hluboce začleněna do tajemství Církve, že svým způsobem bere účast na jejím spásném poslání. Svátostnou mocí mají křesťanští manželé a rodiče "svém stavu a oboru působnosti své vlastní dary v Boží službu" /LG 11/. Proto také nejen Kristovu lásku "přijímají" a tak se stávají "vykoupeným" společenstvím, nýbrž jsou i povoláni, aby tuto Kristovu lásku "dále předávali" svým bližním, a tak se stávají "spásným" společenstvím. Takto je křesťanská rodina - výsledek a důsledek nadpřirozené plodnosti Církve - znamením a svědectvím mateřství Církve, na němž bere účast /LG 41/.

/Familiaris consortio 49/

Zamysleme se:

- proč se nazývá křesťanská rodina "církví v malém"?
- jak má rodina být živým obrazem a zpřítomněním tajemství Církve?
- co je to "tajemství Církve"?
- co znamená výraz "totožnost rodiny"?
- vysvětlí termíny "společenství vykoupené" a "společenství spásné"

Dávám těchto několik otázek k této části apoštolské adhortace sv. Otce Jana Pavla II. k rodinnému dialogu, který by měl následovat po přečtení slov dokumentu. Dialog by neměl chybět: buď tento anebo ještě lepší!

Apoštolská adhortace sv. Otce Jana Pavla II.:

FAMILIARIS CONSORTIO - RODINNÉ SPOLEČENSTVÍ

/o úkolech křesťanské rodiny v dnešním světě/

III. kapitola - Úkoly křesťanské rodiny

Rodino, buď tím, čím jsi!

V úradku Boha, Stvořitele a Vykupitele, nachází rodina nejen svoji "identitu" /totožnost/, tedy to, čím "je", nýbrž i své "poslání", tedy to, co může a má "vykonávat". Úkoly, k jejichž plnění je rodina Bohem povolána v historii, vycházejí z její vlastní povahy a představují její dynamické a bytostné rozvíjení. Každá rodina odhaluje a nachází sama v sobě výzvu, kterou nelze přeslechnout, a která současně udává i její důstojnost a odpovědnost: rodino, "buď", čím "jsi"!

Má-li se rodina poznat a uskutečnit podle vnitřní pravdy své podstaty i svého projevování se v historii, je pro ni nezbytné vrátit se k "začátku" Božího stvořitelského díla.

Jelikož byla rodina z Božího uračku vytvořena jako "důvěrné společenství života a lásky", je i jejím posláním být stále více tím, čím je, tedy společenstvím života a lásky - v horlivém úsilí, které dojde svého naplnění, podobně jako u každého vykoupeného stvoření, v Božím království. V tomto výhledu, jenž zasahuje samé kořeny skutečnosti, nutno říci, že podstata a úkoly rodiny jsou v zásadě určovány láskou. Proto rodina dostává poslání, aby střežila, projevovala a sdělovala lásku jako živý projev a skutečné účastenství na Boží lásce k lidem i na lásce Krista Pána k Církvi, své "nevěstě".

Každý ze zvláštních úkolů rodiny je výrazem konkrétního uskutečnění tohoto základního poslání. Je tedy nutno proniknout hlouběji do jedinečného bohatství rodinného poslání, prozkoumat jeho rozmanité, přitom vzájemně související znaky.

Poslední biskupská synoda, vycházející z lásky a se stálým zřetelem k ní, vyzdvihla takto čtyři hlavní úkoly rodiny:

1. vytváření osobního společenství,
2. služba životu,
3. účast na rozvoji společnosti, a
4. účast na životě a poslání Církve.

I. Vytváření osobního společenství.

- Láska jako základ a síla společenství.

Rodina, na lásce založená a jí oživovaná, je společenstvím osob: manžela a manželky, rodičů a dětí, příbuzných. Jejím prvním úkolem je žít ve skutečnosti vlastní jednoty, v neustálém úsilí o vytváření opravdového osobního společenství.

Vnitřním principem, stálou hnací silou a nejvyšším cílem tohoto úkolu je láska: jako bez lásky není rodina osobním společenstvím, tak bez lásky nemůže rodina žít, růst a dokončovat se jako společenství osob. Slova naší encykliky REDEMPTOR HOMINIS /Vykupitel člověka/ nacházejí své přirozené a jedinečné uplatnění právě v rodině: "Člověk nemůže

žít bez lásky. Zůstává sám sobě nepochopitelnou bytostí a jeho život nemá smysl, není-li mu zjevena láska, nesetká-li se s ní, nezakusí-li a neosvojí-li si ji, nedosáhne-li živé účasti na ní".

Láska mezi mužem a ženou v manželství, a - v odvozené a rozšířené formě - láska mezi členy téže rodiny, mezi rodiči a dětmi, sourozenci, příbuznými a jinými domácími, je oduševňována a poháněna nepřetržitou dynamickou vnitřní silou, vedoucí rodinu každodenně ke stále hlubšímu a intenzivnějšímu myšlení a jednání ve společném duchu, což je také základem a "duší" manželského a rodinného společenství.

- Nedílná jednota manželského společenství.

První společenství je to, jež se vytváří a rozvíjí mezi manžely: v síle manželského svazku lásky jsou muž a žena "již ne dva, nýbrž jedno tělo", a jsou povoláni k tomu, aby v této jednotě neustále rostli věrností, kterou plní denně svůj manželský slib vzájemného úplného darování se.

Manželské společenství vychází z přirozeného vzájemného doplňování se muže a ženy, a je živeno osobní vůlí manželů sdílet celý budoucí život, to co mají a čím jsou. Takové společenství je tedy plodem a znamením hluboce lidského požadavku. V Kristu Pánu však Bůh tento lidský požadavek bere za svůj, potvrzuje, očišťuje a povzchází, a ve svátosti manželství jej přivádí k dokonalosti. Duch svatý, jenž na křesťanské manžele při uzavření svátostného manželství sestupuje, otevírá jim nové společenství, společenství lásky, jež je živým a skutečným o razem oné vznešené jednoty, která činí z Církve nedílné mystické tělo Pána Ježíše.

Dar Ducha svatého je pro křesťanské manžele životním příkazem a současně podnětem, aby každodenně postupovali ke stále bohatšímu vzájemnému spojení na všech úrovních: těl, povah, srdcí, myšlenek, přání, duší, a tak zjevovali Církvi a světu nové společenství lásky, darované jim Kristovou milostí.

S takovým společenstvím je v přírodním rozporu polygamie /mnohoženství či - mužství/: porírá přímo Boží úradek, zjevený na počátku, protože odporuje rovné osobní důstojnosti muže i ženy, kteří se v manželství darují jeden druhému s celou a proto i jedinou a výlučnou láskou. Druhý Vatikánský sněm to vyjadřuje: "Jednota manželství, kterou Pán potvrdil, se zvláště jasně projevuje stejnou osobní důstojností muže a ženy, kterou je třeba uznávat ve vzájemné a plné lásce".

- Nerozlučitelné společenství -

Manželské společenství se vyznačuje nejen svou jednotou, nýbrž i svou nerozlučitelností: "Tato důvěrná jednota dvou osob, které se sobě vzájemně odevzdávají, jakož i jejich děti, požadují /od nich/ bezpodmínečnou manželskou věrnost a vyžadují jejich nerozlučnou jednotu".

Je základní povinností Církve, jak to učinili Otcové synody, znovu a výslovně potvrdit učení o nerozlučitelnosti manželství. Těm, kdo dnes pokládají za těžké či přímo nemožné vázat se celý život na jednoho člověka, a rovněž těm, kdo jsou zaslepeni kulturou, odmítající manželskou nerozlučitelnost a otevřeně zesměšňují závazek manželů k věrnosti, musí Církev předkládat radostnou zvěst o definitivním rázu oné lásky, jež má svůj základ a svou sílu v Ježíši Kristu.

Manželská nerozlučnost, vkořeněná do úplného osobního odevzdání manželů a již vyžaduje i vlastní dobro dětí, má svůj nejhlubší důvod v Božím úradku, o saženém v Božím Zjevení: Bůh si přeje a dává nerozlučitelnost manželství jako plod, znamení a požadavek naprosto věrné lásky, kterou věnuje Bůh lidem, a kterou Kristus Pán živě chová ke své Církvi.

Kristus obnovuje úradek, vepsaný Stvořitelem na počátku v srdce muže a ženy, a při uzavření svátostného manželství dává "nové srdce": tak mohou manželé překonat nejen "tvrdost srdce", nýbrž také a především mohou se podílet na plné a dokonalé lásce Krista, jenž jako Bohočlověk představuje Nový

a věčný zákon. Tak jako je Pán Ježíš oním "věrným svědkem" a oním "ano" Božích příslibů - tedy nejvyšším skutečným bezpodmínečné věrnosti, jíž Bůh miluje svůj lid, tak jsou i křesťanští manželé povoláni k opravdové účasti na neodvolatelné nerozlučitelnosti, jež váže Krista na svou "nevěstu" Církev, kterou miloval až do krajnosti.

Dar svátosti je pro křesťanské manželé povoláním i příkazem, aby si byli navždy věrni, přes všechny zkoušky a těžkosti, aby velkodušně zachovávali poslušnost svaté vůli Páně: "Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj!".

Jednou z nejvznešenějších a nejnaléhavějších povinností dnešních křesťanských manželů je vydávat svědectví o nevýslovné hodnotě manželské nerozlučitelnosti a věrnosti. To také, společně se všemi spolubratři, kteří se účastnili biskupské synody, chválím a povzbuzuji ony nesčetné manželské dvojice, jež i za značných obtíží uchovávají a rozvíjejí dar nerozlučitelnosti: takto vyplňují prostě a statečně jim svěřený úkol, aby byli ve světě "znamením" - nepatrným, ale cenným znamením, často vystaveným pokušením, a přece stále obnoveným - oné neochvějné věrnosti, s níž Bůh v Ježíši Kristu miluje všechny lidi, každého člověka. Je však třeba uznat i hodnotu svědectví oněch manželů, kteří, ač druhým opuštěni, pro svou víru a křesťanskou naději nevešli v nové spojení. I tito manželé vydávají opravdové svědectví věrnosti, jehož má dnešní svět velmi zapotřebí. Duchovní pastýři i ostatní věřící Církve je mají povzbuzovat a pomáhat jim.

- Rodinné společenství v širším smyslu.

Společenství manželů je základem, na němž se buduje širší společenství rodičů a dětí, bratří a sester, příbuzných a jiných rodinných příslušníků.

Takové společenství spočívá v přirozených rodinných svazcích a rozvíjí se, přitom dochází k jejich vlastnímu lid-

skému zdokonalení navazováním a zráním hlubších a bohatších spojení ducha. Láska, jež oduševňuje mezilidské vztahy různých členů rodiny, je vnitřní silou, která ztvárňuje a oživuje rodinné společenství.

Křesťanská rodina je též povolána, aby vytvářela zkušenost nové a vlastní jednoty, jež potvrzuje a zdokonaluje onu přirozenou a lidskou jednotu. Milost Ježíše Krista, "prvorozeného mezi mnoha /nepokrevními/ bratry", je přece pro svou povahu a vnitřní dynamiku podle sv. Tomáše Akvinského "milostí bratrství". Duch svatý, působící ve svátostech, je živým kořenem a nevyčerpatelným zdrojem onoho nadpřirozeného společenství, jež spojuje a váže věřící s Kristem a mezi sebou v jednotě Boží Církve. Zvláštním druhem a uskutečněním tohoto církevního společenství je křesťanská rodina, která se může a také má nazývat "domácí Církví".

Všichni členové rodiny mají, každý podle svých vlastních darů, milost a odpovědnost, která je má vést ke každodennímu vytváření osobního společenství a takto udělat z rodiny "školu pravého a hlubokého lidství". To se děje péčí a láskou k dětem, nemocným a starým, vzájemnou každodenní službou, sdílením dober, radostí i strastí.

Základní složkou výstavby takového společenství je výchovný dialog mezi rodiči a dětmi, kde každý dává i přijímá. Děti přispívají svým zvláštním a nenahraditelným přínosem k utváření opravdu lidské a křesťanské rodiny svou láskou, úctou a poslušností vůči rodičům. To se jim usnadňuje, vykonávají-li rodiče svoji nutnou autoritu jako skutečnou a opravdovou "službu" - tedy ve službě lidského a křesťanského dobra dětí, zvláště, aby získaly opravdu odpovědnou svobodu, - a rovněž, zůstávaly-li v rodičích živé vědomí onoho "daru", který se jim v dětech neustále uděluje.

Rodinné společenství může být uchováno a zdokonalováno jen v duchu velké obětavosti. Vyžaduje opravdu ode všech, od každého jednotlivého člena, velkodušnou ochotu k vzájemnému

porozumění, snášenlivosti, odpuštění, usmíření. Každá rodina dobře ví, jak sobectví, neshody, napětí a srážky nadvracejí a leckdy i smrtelně zasahují jejich společenství: odtud ony mnohonásobné a rozličné formy rozvratu rodinného života. Současně je však každá rodina vždy znovu volána Bohem Pokoje k radostné a obrodné zkušenosti "usmíření", obnoveného společenství, znovunalezené jednoty. Zvláště přistupování ke svátosti pokání /svaté znovědi/ a přijímání Těla Kristova ve svátosti eucharistie dává křesťanské rodině milost a zodpovědnost k překonání jakékoli roztržky, pro cestu k plné pravdě onoho Bohem chtěného společenství, jak to odpovídá vroucímu přání Páně, "aby byli všichni jedno".

- Práva a povinnosti ženy.

Pokud je rodina jednotou a společenstvím osob, jež se musí neustále prohlubovat, nalézá v lásce potřebný zdroj a trvalý podnět k tomu, aby mohla každého ze svých členů uznávat v jeho vysoké hodnotě jako osobu, živý obraz Boží, a takto ho respektovat a pomáhat mu. Jak právem zdůraznili Otcové synody, spočívá mravní kritérium /měřítko/ opravdovosti manželských a rodinných vztahů v povznášení důstojnosti a poslání jednotlivých osob, které dospějí dokonalou měrou vlastní plnosti, jestliže se nezištně obětují pro druhé.

S ohledem na to si přála synoda věnovat zvláštní pozornost ženě, jejím právům a povinnostem v rodině a společnosti. To je nutno svým způsobem mít na zřeteli i u muže jakožto manžela a otce, rovněž u dětí a starších osob v rodině.

U ženy nutno především zdůraznit, že má stejnou důstojnost a odpovědnost jako muž. Tato rovnost dochází svého výrazu jedinečným způsobem, jenž je manželství a rodině vlastní, totiž darovat se jeden druhému navzájem, a oba společně dětem. V plnosti Božího slova je zjeveno to, co již lidský rozum chápe a uznává: dějiny spásy jsou trvalým a zářivým svědectvím důstojnosti ženy.

Tím, že Bůh stvořil člověka "jako muže a ženu", dal muži i ženě rovněž stejnou osobní důstojnost, dal jim i ona nezczizitelná práva a odpovědnosti, jež přísluší lidské osobě. V nejvyšší možné formě dal Bůh najevo důstojnost ženy, když sám přijal tělo z Marie Fynny, kterou dává nazývat novou Evou a již povýšil na prototyp vykoupené ženy. Ježíš si vysoce vážil žen, jež také povolal do řad svých následovníků a přátel. Na úsvitě velikonoce se zjevil první ženě, přede všemi ostatními učedníky; ženám svěřil poslání, aby oznámily apoštolům radostnou zvěst o jeho zmrtvýchvstání. To všechno dosvědčuje zvláštní úctu Pána Ježíše Krista k ženě. Sv. apoštol Pavel píše: "Vy všichni jste totiž Boží děti skrze víru v Ježíše Krista... Už tu nejsou Židé či Řekové, otroci či svobodní, muž či žena: všichni jste jedno v Kristu Ježíši".

- Žena a společnost.

I když se zde nelze zabývat mnohostrannými a složitými otázkami vzájemných vztahů ženy a společnosti, a přitom opustit nutné zaměření na některé důležité body, je přece třeba poukázat na to, že rozšířená společenská a kulturní tradice přiznala ženě ve specificky rodinném rámci pouze úlohu manželky a matky, přičemž jí nebyla přiměřenou měrou zpřístupněna ona veřejná činnost, obecně vyhrazená muži.

Je nepochybné, že stejná důstojnost a odpovědnost muže a ženy plně ospravedlňuje, aby měla žena přístup k veřejným úkolům. Na druhé straně vyžaduje rovněž opravdové povznese-ní ženy, aby vzhledem ke všem ostatním veřejným úkolům a za-městnáním byla jasně uznávána hodnota jejího mateřského a rodinného úkolu. Tyto úkoly a zaměstnání se přece musí i vzájemně doplňovat, má-li být společenský a kulturní vý-voj také opravdu a plně lidský.

To bude také snáze uskutečnitelné, předloží a prohloubí-li, jak to očekává synoda, obnovená "teologie práce" význam

práce v křesťanském životě, spolu se základním spojením práce a rodiny, a tak onen vlastní a nenahraditelný význam domácí práce a výchovy dětí. I nyní však Církev může pomáhat a také nutně pomáhá současné společnosti, když s velkým důrazem požaduje, aby všichni uznávali a respektovali nenahraditelnou cenu domácí práce ženy. To je zvláště nutno mít na zřeteli při výchově: tak se totiž udusí v zárodku případná diskriminace rozličných druhů povolání a činností, bude-li všem jasné, že se ve všech oblastech činnosti zasazují lidé stejným právem a se stejnou odpovědností. Tak vynikne jasněji Boží obraz, jenž nese každý muž a každá žena v sobě.

Uznáme-li právo ženy, aby převzala podobně jako muž mnohé veřejné úkoly, musí se zároveň struktura společnosti postarat, aby manželky a matky nebyly ve skutečnosti nuceny pracovat mimo domov: že tedy jejich rodiny mohou přiměřeně žít a rozvíjet se, i když se samy plně věnují vlastní rodině.

Je třeba rovněž překonat mínění, podle něhož ženu více významává práce mimo domov než starost o vlastní rodinu. To však rovněž vyžaduje, aby si muži opravdu vážili ženy v její důstojnosti, aby jí věnovali lásku, a aby též společnost vytvářela a rozvíjela vhodné podmínky pro domácí práci.

Církev musí, nespouštěje se zřetele rozličnost povolání muže a ženy, podporovat v mezích možnosti rovnoprávnost a rovnou důstojnost muže a ženy, a to k dobru všech: rodiny, společnosti i samé Církve.

Je však zřejmé, že to všechno znamená pro ženu nějaké zřeknutí se ženství ani napodobání mužských vlastností, nýbrž jde o plnost opravdového ženského lidství, jež má dojít svého výrazu v její činnosti v rodině i mimo ni, při čemž je nutno mít na zřeteli i rozličnost zvyklostí a kultur.

- Porušování důstojnosti ženy.

Křesťanskému poselství o důstojnosti ženy odporuje bohužel ono houževnaté mínění, které vidí v člověku ne osobu, nýbrž věc, objekt, který lze koupit a prodávat, a tak sloužit egoistickému zájmu a pouhému požitku: první obětí toho je právě žena.

Trpkým plodem této mentality je zlehčování důstojnosti muže a ženy, otroctví, utiskování slabých, pornografie, prostituce, především v organizované formě, a všechny druhy diskriminace, jako v oboru výchovy, zaměstnání a odměny za práci.

Kromě toho existují ve velké části naší společnosti stále četné formy ponižující diskriminace, jež těžce postihují a urážejí ženy určitých situací, např. vdané bezdětné ženy, vdovy, odloučeně žijící a rozvedené ženy, a rovněž neprovdané matky.

Tyto i jiné druhy diskriminace pranýřovali Otcové synody se vším důrazem. Prosíme proto všechny, aby se v intenzivnější, specificky zaměřené pastorační činnosti v tomto směru zasazovali o definitivní odstranění toho všeho, aby Boží obraz, jenž v sobě chovají všichni lidé bez výjimky, došel také svého plného uznání.

- Muž jako manžel a otec.

Muž je povolán, aby v manželském a rodinném společenství žil úměrně svému daru a úkolu jako manžel a otec.

V manželce spatřuje naplnění Božího úřadu: "Není dobře člověku samotnému: zjednejme mu pomoc, jež bude jeho protějškem!", a souhlasně přijímá slova Adama, prvního manžela: "Tato je konečně kostí z mých kostí, tělem z mého těla".

Pravá manželská láska předpokládá a vyžaduje, aby muž choval hlubokou úctu vůči stejné ženině důstojnosti: "Nejsi jejím pánem", píše sv. Ambrož, "nýbrž jejím mužem. Nebyla

ti dána za otrokyni, nýbrž za manželku... Oplácej její pozornost vůči tobě a buď jí vděčným za její lásku!". Muž má žít se svojí manželkou "zcela zvláštním způsobem osobního přátelství". Jako křesťan je pak povolán, aby rozvíjel nový druh lásky: onu něžnou a neochvějnou nadpřirozenou lásku, kterou chová Kristus ke své Církvi, má i on prokazovat své manželce.

Láska k ženě, která se stala matkou, a láska k dětem je pro muže přirozenou cestou k pochopení a uskutečnění svého otcovství. Zvláště tam, kde společenské a kulturní poměry přivádějí snadno muže k jistému zanedbávání rodiny, tedy aspoň k jeho menší účasti na výchovném usilí, je třeba se zasazovat, aby společnost znovu uznala, že postavení a úloha otce v rodině a pro ni má jedinečný a ničím nenahraditelný význam. Jak zkušenost učí, působí otcova nepřítomnost v rodině psychickou a mravní nevyváženost, jakož i patrné potíže v rodinných vztazích. K podobným obtížím dochází i v opačném případě, kdy přítomnost otce působí tíživě, zejména tam, kde si muž dosud přisvojuje přednostní práva, ponižující ženu a narušující rozvoj zdravých rodinných vztahů.

Jelikož muž ukazuje na zemi na samo Boží otcovství, na němž bere i účast, je též povolán k tomu, aby zajišťoval plynulý rozvoj všech členů rodiny. Tento úkol splní velkou odpovědností k novému životu v mateřském lůně, svou cílevědomější účastí na výchově, svou prací, jež není na úkor pevné rodinné soudržnosti, nýbrž ji podporuje, dále svým svědectvím zralého křesťanského života, v němž uvádí děti co nejvhodnějším způsobem do života s Kristem a jeho Církví.

- Práva dítěte.

V rodině jakožto osobním společenství je třeba věnovat dítěti obzvláštní pozornost, vedenou hlubokým přesvědčením o jeho osobní důstojnosti, s plným respektováním jeho práv

a se šlechtnou vůlí se o ně zasazovat. To platí o každém dítěti, se zvláštní naléhavostí pak o malých a ještě bezmocných, churavých, trpících či jinak postižených dětech.

Církev plní jedno ze svých základních poslání, když se snaží vzbudit a zajistit pro každé dítě, jež přichází na svět, starostlivou a účinnou péči: vždyť je povolána po věky hlásat a stále znovu připomínat příklad a příkaz Krista Pána, jenž postavil dítě do středu Božího království: "Nechte děti přijít ke mně... neboť takovým patří Boží království".

Znovu zde opakujeme, co jsme již řekli 2. října 1979 před valným shromážděním Spojených národů: "Chceme..vyjádřit radost, kterou pro každého z nás znamenají děti - jaro života, počátek budoucích dějin každého zde zastoupeného národa. Žádná země na světě a žádný politický systém nemůže pomýšlet jinak na svoji budoucnost než s ohledem na tyto nové generace, jež převezmou od svých rodičů mnohostranné dědictví hodnot, povinností a tužeb národa, jemuž patří, spolu s dědictvím celé lidské rodiny. Léče o dítě ještě před narozením, a pak v letech dětství a mládí, je prvním a základním svědectvím o daném poměru člověka k člověku. Co lze tedy le šího přát každému národu, celému lidstvu a všem dětem světa, než krásnější budoucnost, kdy respektování lidských práv podle měřítek blížícího se roku 2000 se stane opravdovou skutečností?"

Přijetí dítěte, láska k němu, uznání jeho hodnot, mnohostranné a vzájemné - hmotné, afektivní, výchovné i duchovní - druhy pomoci pro každé dítě, jež přichází na tento svět, to tvoří stále a nutně nenominutelné znamení křesťanů, především křesťanských rodin. Takto mohou děti "růst a prospívat v moudrosti a docházet oblíbenosti u Boha i u lidí", a budou samy cenným přínosem k budování rodinného společenství i k posvěcování svých rodičů.

- Starší lidé v rodině.

Známe kultury, kde se prokazuje obzvláštní úcta a velká láska ke stáří. Starý člověk není z rodiny vytlačován nebo tam trpěn jako neužitečné břemeno, nýbrž zůstává plně začleněn do rodinného života, na němž bere dále aktivně a zodpovědně účast, i když přitom musí respektovat samostatnost nové rodiny. Zvláště mu přísluší být svědkem minulosti, učitelem moudrosti pro mladší, pro jejich budoucnost.

V jiných kulturách naproti tomu, hlavně v důsledku neuspořádaného rozvoje průmyslu a výstavby sídlišť, došlo a stále dochází k vytlačování starých lidí, což pro ně znamená trpkosti a bolest, pro tak mnohé rodiny pak ochuzení ducha.

Církev ve své pastorači musí všem ukazovat na úkoly všem pokročilých v občanském a církevním společenství, zejména v rodině, které je třeba také náležitě uznávat. Opravdu, "život starších lidí nám lépe osvětluje stupnici křesťanských hodnot, ukazuje souvislost generací a dokládá podivuhodným způsobem vzájemnou závislost v Božím lidu. Staří lidé mají často charismatický dar překlenout přehradu mezi generacemi, dříve než vzniknou. Kolik dětí našlo u starých porozumění a lásku v jejich očích, slovech a láskyplném jednání! A kolik starých lidí radostně dosvědčuje inspirovaná slova Písma svatého: "Korunou starých jsou děti jejich dětí!" /Přís. 17,6/.

Dáno v Římě, u svatého Petra dne 22. listopadu 1981

Jan Pavel II.

SOCIOLOGIE NARUŠENÉ RODINY

1. Diagnostika	4. Prognóza
2. Patogeneze	5. Terapie
3. Etiologie	6. Prevence

1. Diagnostika

Situace, v níž se dnes nachází rodina, vykazuje kladné i záporné stránky: první jsou znamením působení Kristovy spásy ve světě, druhé svědčí zase o odmítání člověka, jenž se setkává s Boží láskou. Nechybějí totiž symptomy povážlivého úpadku základních hodnot: mylné chápání vzájemné nezávislosti manželů, závažné rozdíly - vzhledem ke vztahům autority rodičů a dětí, časté potíže rodiny při sdělování hodnot, stoupající počet rozvodů, velké rozšíření potratu, stále častější sterilizace, růst mentality nepřátelské počtů.

Ve společnostech, které dosáhly určité kulturní vyspělosti se ukazuje, že četné rodiny upadají ve svém potomstvu. Nejde jen o to, že některé děti nepospíchají se vstupem do manželství, nýbrž také o to, že vdané a ženatí nežijí řádně manželsky a nemají děti. Jednotlivci chtějí mít svobodu, nechtějí se vázat na rodinu s výmluvou, že jejich příjmy nestačí na obživu rodiny. Také ženská otázka, jež teoreticky znamená sociální a kulturní zrovnoprávnění ženy, prakticky značí, že se žena může samostatně žít a volně rozhodovat o svém životním stylu apod.; a toto uvolnění způsobuje, že váhá vzdát se této své svobody a uvázat se v mnoha povinnostech při zmenšených výhodách.

Odmítáme tvrzení, že manželství jako instituce se bojí v krizi, i když víme, že velká většina manželství během svého trvání prochází větším počtem svízelných situací, kdy jen sebeodříkání a ochota ustoupit od svých "práv" mohou zabránit tomu nejhoršímu. Neexistuje krize

manželství jako takového, ale často dochází ke krizím konkrétních manželství.

Symptomem choroby rodiny je především pronikavá redukce její velikosti: tzn. počtu dětí a velikosti domácností, které dříve sdružovaly tři i více generací. Rozpad tradičně strukturované rodiny je provázen oslabením:

A. vnitřních vazeb:

1. rozvrat ve vztahu rodičů k dětem /antikoncepce, potrat/,
2. rozvrat ve vztahu dětí k rodičům /oslabení autority rodičů/,
3. narušení vzájemného soužití manželských partnerů /rozvod/;

B. vnějších vazeb:

1. úpadek vztahů rodiny k církevnímu společenství,
2. úpadek vztahů rodiny vůči státnímu společenství.

Tato atomizovaná či "nukleární" rodina představuje otce, matky a děti, tzn. rodinu, jejíž struktura je redukována na nejnutnější vazby. Kritický stav samotné struktury je pouze jedním symptomem choroby. Druhým symptomem je vždy porušení pravidelného, řádného fungování rodiny:

1. reprodukčně-výchovná disfunkce rodiny /antikoncepce, potrat, přenos vých. funkce na školství a společenské sdělovací prostředky/,
2. mravní disfunkce /manželská nevěra, vychladnutí lásky, cizoložství/,
3. náboženská disfunkce /nepřijetí manželství jako svátosti čili zdroje milosti; rozyód/.

2. Patogeneze narušené rodiny

A. Destrukce rodiny se vyznačuje rozkladem vztahů v rodině. Projevuje se v postupném rozpadu smluvní rodiny jakožto posvátné jednotky manžela a manželky, rodičů a dětí a kruhu příbuzných. Pouto, vázající muže a ženu v jednotu zpravidla

celoživotní, se oslabuje a je tudíž stále častěji přerušováno rozvodem. Pouto, vazující rodiče a děti se rovněž stává slabším a slabším: jednak pro rostoucí procento manželství bezdětných či jen s jedním dítětem, jednak proto, že se děti dnes odpojují od svých rodičů dříve, než v minulých dobách: když dorostou, zůstávají daleko méně často se svými rodiči a tím méně s prarodiči. Rozštěp mezi mravy, vírou, smýšlením a sociálním chováním rodičů a dětí se postupně zvětšil. "Rozpor mezi rodiči a dětmi" se přirostl. A jako společenství příbuzenstva kolem manžela a manželky, rodičů a dětí, takováto rodina dnes již skoro neexistuje.

Čím více se rodina stávala toliko smluvní, stávala se její struktura čím dál tím nestabilnější, až posléze dosáhla onoho stupně lability, v jakém se ocitá dnes. Tento rozklad se projevuje mj. zakrtnutím, atrofií velikosti rodiny. Proto se populace buď nezvětšuje, nebo dokonce upadá. Bezdětná manželství se velmi snadno ruší; partneři jsou více náchylnější k promiskuitě a sebevraždám; jejich názory a postoje jsou egocentričtější, než tomu je u manželství, jichž bylo poženáno mnoha dětmi. Nejenže rodina je ve své velikosti stále menší, nýbrž je stále méně stabilní.

Základní útvary nestabilní či dezintegrované rodiny lze charakterizovat takto:

1. nekompletní rodinná jednotka /s nelegitimním dítětem/: v tomto případě není plně konstituována; chybějící prvek se výrazně projevuje v povinnostech náležících "pěstounovi", jak jsou vymezovány společností, matkou, dítětem. Navíc se nelegitimita uplatňuje i nepřímo: ani otec, ani matka totiž neplní svou pravidelnou, řádnou funkci.
2. Nestabilita rodinné struktury se dovršuje tím, že jeden z manželů učiní dobrovolně konec společnému soužití: anulování manželství odděleným životem, rozvodem. Sem je možno fakticky zařadit i případ "opuštění z profesionálního důvodu", kdy manželé užijí záminky vzdáleného pracoviště k dlouhodobé absenci u "rodinného krbu".

3. Rodina tvořící "prázdnou skořápku": její členové nalézají určitý užitek jeden v druhém, avšak jinak se manželsky řádně neuplatňují. Labilita je méně okázalá, avšak struktura rodiny není o moc méně dezintegrována.
4. Stav napětí, způsobený různými okolnostmi jako jsou nedobrovolná dočasná či trvalá absence jednoho z manželů /vězení, úmrtí, atd./ nebo nějaké kolektivní katastrofa /záplavy, válka, ekon. krize, atd./.
5. Stabilita je též závažně narušována těžkými nedobrovolnými defekty v plnění rodinných funkcí: psychické defekty, citové nebo vyzické, výrazná mentální zaostalost některého dítěte, psychozy, fyziolog. potíže chronického nebo nevyléčitelného rázu.

B. Disfunkce rodiny

- 1/a/ Reproduktivní disfunkce rodiny zahrnuje vedle disfunkce biologické /neuspokojování pohl. pudu manželů, populační stagnace/ také disfunkci hospodářskou /nedostatečné mater. zabezpečení rodiny, zapojení rodinných příslušníků do prac. procesu mimo rodinu, konsum a využití volného času rodinnými příslušníky se děje individuálně mimo rodinu/.

Symptomy biolog. disfunkce: 1. antikoncepce: Čs. ženy znají skoro všechny formy antikoncepce, zvl. přerušování soulože a kondom /32,3% u průmysl. dělnic, 25,2% u inteligence/. Nejčastější praktikou je koitus interruptus /48,9%/ ev. ve spojení s kondomem /16%/. Ženy průměrně důvěřují antikoncepci na 67,9%. U těhotných žen /r.1959/ bylo 65,3% nechtěných těhotenství; nejčastěji zklamal koitus interruptus /46% případů nechtěného těhotenství. Pokud jde o pohodlněji užívané antikoncepční tablety, koncem r. 1975 je v ČSSR užívalo asi 5% žen v plodném věku. Mechanismus účinku chemické antikoncepce je většinou zamezení ovulace; v menší míře /cca v 7%/ jde o zabránění nidace, tedy usazení oplodněného vejce v děloze, tzn. účinek je abor-

živí - potrat. Antikonc. prostředky zasahují do řádného, pravidelného fungování organismu a navazují stav nerovinný. Přirozený styk je deformován, a poněvadž je to něco nepřirozeného, nepřináší ani žádoucí tělesné a psychické uspokojení, čímž trpí především žena. Pokud se člověk snaží izolovat dvojí význam manželského styku - význam spojení a význam plození, které tvoří nedílnou jednotu, vede to často nejen k zamýšlené neplodnosti, ale i k neuspokojenosti pohl. pudu. Jestliže tedy manželé užíváním umělých antikonc. metod, oddělujících od sebe tyto dva významy, jež Bůh vložil do samotné přirozenosti muže a ženy a do průběhu jejich pohlavního společenství, přisvojují si rozhodování o Božím určení, převracejí a degradují sexualitu člověka, spolu svou vlastní osobu i osobu druhého z manželů, neboť přitom ztrácejí onen charakter "úplného" vzájemného odevzdání. Tak antikoncepce odporuje přirozenému úplnému vzájemnému darování se manželů, neboť jejich vzájemné odevzdání se není již úplné. Z toho plyne ono rozhodné odmítnutí otevřenosti vůči novému životu, a navíc také zfalšování vnitřní skutečnosti samotné manželské lásky, která je zaměřena na celou osobu, na úplnost vzájemného darování se.

2/ Potrat jako uměle vyvolané předčasné přerušení těhotenství se děje tehdy, jestliže se žena z nějakého důvodu chce zbavit dítěte, které již bylo počato. V tom případě je to vražda. Dítě žilo - a nyní je zabíjejí chirurgickým zákrokem nebo tím, že se do dělohy vpraví nějaká žíravá látka. Okolnost, že dítě není vidět živé, že není slyšet jeho pláč, působí, že tanto zločin nevyvolává v širší veřejnosti stejný pocit hrůzy, jako kdyby někdo vraždil dítě již narozené. Vývoj "potratů na žádost" v Československu:

	1972	1973	1974	1977	1978	1979	1980	1981	1982
počet									
um.přeruš.	91,3	81,2	83,0	89,0	92,5	94,3	100	103,5	107,6
těhot.na									
žádost									
/vtis./									
um.potrasy									
na 100	36,1	32,1	28,3	31,4	32,9	34,5	40,0	43,3	45,7
narozených									

Po relativním poklesu čs. potratovosti od r. 1972 do 1979 /a absol. poklesu od 1972 do 1977/ nastává absolutní i rel. růst. Přibližně každé třetí těhotenství v Československu končí potratem.

V obou hlavních městech, v Praze a Bratislavě připadlo v r. 1973 na 100 narozených dětí asi 75 potratů, což je zhruba 2x tolik, jako v ostatních krajích. Přitom jde většinou o nejmladší věkové skupiny neprovdaných žen. V uvedeném roce mělo interrupci téměř 5000 svob. dívek ve věku od 20 do 24 let. Téměř vždy šlo o přerušení prvního těhotenství. Mezi hlavní důvody umělých přerušení těhotenství daných žen /1965/ patří důvody zdravotní /20,2%/, nejméně 3 žijící děti /36,3%/, bytová nouze /12,9%/, finanční tíseň /8,4%/, rozvrat rodiny /6,3%/, pokročilý věk ženy /3,9%/,

Jak se k tomu staví čs. mládež ukázal výzkum z r. 1966-77: jen 54% je proti potratu, a asi 1/3 připouští potrat u vdané ženy ze zdravotních důvodů. A tak chápeme pokušení lékaře: zbavit takovou ženu od břemene, které v celé jeho konkrétní skutečnosti nechtěla, a které ji může stát i život. Na druhé straně však není možné si lhát a likvidovat důsledky svého konání, třebaže jsme všechny nepředvíдали. Vždyť velikost člověka je v jeho svobodě, tj. ve schopnosti vzít na sebe osobní odpovědnost za veškeré své jednání.

Ani zdravotní ani jiný důvod neospravedlňuje potrat, protože byl svobodnému a rozumnému člověku předem znám.

Nový život má předsnost před obětí. Ostatně není životnějšího projevu než svobodně obětovat život za život druhého, což v případě těhotné matky může a má svobodně a dobrovolně vykonat jen ona. Naopak každý násilný zásah do klíčícího života se obrací proti svému původci. Je-li nějaký "zákon negace negace", pak toto je jeho pravý smysl.

3/ Hospodářská disfunkce je součástí reproduk. disfunkce rodiny/podobně jako se reproduktivní funkce rodiny nevyčerpává přivedením potomstva na svět, nýbrž přináší s sebou jeho růst a začlenění do širší společnosti. Hospodářské funkce rodiny se buď zmenšily nebo docela zanikly:

- a/ Rodina už není bezprostředním výrobcem statků k uspokojení potřeb
- b/ Domov ^{jako} místo konzumu rodinných příslušníků se zredukoval /strava v restauracích, automatech, záv. jídelnách, prádlo se dává do prádelen, oděv a spotřební zboží se nakupuje v obchodech, atd./
- c/ Rodina společně využívá volného času k rekreaci a odpočinku jen v omezené míře. Tím se rodinný domov často mění v pouhou "noclehárnu", a to ještě ne pro každou noc, ani ne na celou noc.

1 /b/ Výchovná disfunkce rodiny

Rodiče jsou často zaměstnání mimo domov, takže jejich přirozený úkol formace dětí není dostatečně plněn. Tento nedostatek nemůže kompenzovat výchova školská ani vliv společenských sděl. prostředků. Rozšiřuje se zlovyk izolovat děti v nejútlejším věku od rodiny pod různými záminkami ekonomickými či politickými. V socialistických státech jsou dokonce děti často vytrhovány z rodiny, aby byly mimo vliv rodičů in-deformovány materialistickou propagandou a ateistickou ideologií, a tak snáze zmanipulovány státem.

Výchovné fungování rodiny v konzumní společnosti je znehodnocováno působením soci. mechanismů, které zdůrazňují

význam materiální kultury, nadřazují konzumní funkci nad tvůrčí síly a pronikají i do dosud soukromých sfér rodiny, tj. do využití volného času. Rodinná výchova se svými specifickými rysy individuálního a intimního působení je nenahraditelná dosud známými formami sociální výchovy.

2/ Mravní disfunkce rodiny

Nejvážnějším úskalím pro řádné probíhání rodinného procesu je nízká mravní úroveň jednoho nebo dokonce obou rodičů. Hlavní symptomy mravní disfunkce rodiny: A/ Manželská nevěra, udržovaná styky s osobami třetími, a ve spol. sdělovacích prostředcích znázorňovaná jako hodná následování, je přesto v rozporu s přirozeným svědomím a nadřazeným řádem /Mt 5,28/.

B/ Ochladnutí lásky: redukce vzájemné pomoci manželů na ryze materiální potřeby a netečnost k duchovním potřebám vlastním, manžel. partnera a dětí. Lhostejný poměr k dítěti se projevuje nejen zanedbáváním řádné péče, ale především nedostatkem lásky. To může vést k ochuzení citového života dítěte, které pak ani v dospělosti nedovede k nikomu přilnout. Svůj odmítavý postoj k dítěti si mnozí rodiče nepřiznávají a svádějí jej na dítě, které by měli rádi, aby nebylo tak neposlušné a drzé, přesto takové, jaké právě nedostatkem lásky udělali.

Rozvrat v rodině způsobený nevěrou aj. je nejčastější příčinou ztráty citové rovnováhy dítěte. Dítě od počátku pohlíží na rodiče jako na bytosti tvořící zcela dokonalou jednotu. Objeví-li mezi nimi rozpory, což již od nejutlejšího věku pozná intuitivně, je zmateno. Domov mu přestává být přístavem bezpečí a jistoty, hroutí se mu jeho životní názor. Nemilované dítě nemiluje; je uzavřené, egoistické; může z něho vyrůst surový člověk, který nepoznal lásku a není lásky schopen. Mnohé děti vyrůstají od nejutlejšího věku značnou část svého života mimo domov /jesle, atd./ Dítě, které potřebuje k příznivému vývoji pocit bezpečí, ztrá-

eí tento pocit jistoty mimo okruh rodiny. Lůže citové pří-
nout pouze k jedné dospělé osobě a všude tam, kde se vycho-
vatelky při pracovních směnách střídají, musí být citový
vývoj narušen. Kolektivní dětská zařízení nemohou nikdy pl-
ně nahradit výchovu v rodině. Zvl. týdenní jesle, kojeneč-
ké ústavy a dětské domovy představují výchovně nevýhodné
zařízení, kde se zřídka duševní vývoj dítěte rozvíjí uspo-
kojivým způsobem a kde citová deprivace zanechává na dítěti
trvalé stopy.

C/ Mravní disfunkce rodiny se dovršuje gizoložstvím, pěst-
vaným někdy dokonce oběma manželskými partnery s jinými
manželskými dvojicemi jako "gruppensex", vychvalovaný jakož-
to příjemné a vhodné zpestření nudné náplně rodinného sou-
žití.

3/ Náboženská disfunkce rodiny:

začíná neuznáním manželství jako svátosti a vede přes ry-
ze občanská nebo smíšená manželství /plnicí omezeně ne-
bo vůbec neplnicí náboženské funkce vůči dětem/ k rozvodu,
k opakovanému manželství "na zkoušku" a vrcholí promiskui-
tou. Občanské manželství není rovnocenné církevnímu. Ob-
čanské manželství katolíků je před Bohem neplatné. Manželé
jsou ochuzeni o nezbytné milosti. Manželství je zbaveno své
důstojnosti: obraz spojení Krista s církví. Smíšené manžel-
ství mezi katolíky a nekatolíky či nerokřtěnými je neštěs-
tím pro manžely, protože snadno dochází k oslabení nábožen-
ského přesvědčení u katolíka; také není mezi manžely nikdy
úplné porozumění, protože tomu brání světónázorové rozdíly.
Je též neštěstím pro děti, které vyrůstají v duchovně a ná-
zorově nejednotném prostředí. Výchova má rozličné zaměření
podle světového názoru každého rodiče. Snaha o kompromis -
neutrální výchova je docela pochybená - projevuje se pouze
v nepodstatném, zatímco v celkovém zaměření se každá výchova
řídí určitými názory. Náboženská disfunkce rodiny se proje-
vuje ignorováním nadpřirozených cílů rodiny, aby si man-
želé byli navzájem podporou na cestě k věčné spáse. Otřese-

během kterého neshody postupně přerůstaly v rozvat, vychází nám jako nejkritičtější doba 2. a 4. rok po sňatku. Pokud jde o věk manželů, nejnižší rozvodovost je v manželství, kde je muž buď stejně starý jako žena, nebo o 1-4 roky starší: čím je věkový rozdíl větší, tím je rozvodovost vyšší. V případech, kdy žena je starší, roste rozvodovost se zvyšujícím se rozdílem věku velmi rychle.

K nejčastějším důvodům uváděným při rozvodu /1980/ patří rozdílnost povah, nevěra, dále alkoholismus, nezájem o rodinu. Soudy, rozvádějící rodiny, se však stále méně zajímají o důvody rozvodu a omezují se na pohodlné rozvedení s uvedením, že soud nezjistil žádnou příčinu.

Ačkoli je nesporné, že nerozlučitelnost odpovídá velmi dobře přirozenosti manželství, nelze říci, že je výslovným požadavkem přirozeného zákona. Jestliže Bůh dispensoval ve svém zákoně od nerozlučitelnosti, je to známka toho, že nerozlučitelnost předpokládá také pozitivní Boží vůli. Samotná rozluka proto není absolutně proti existenci manželství, ani proti podstatnému účelu rodiny, nýbrž spíše proti její dokonalosti. Rodina existovala a existuje i tam, kde je dovolena rozluka; dokonalost manželství a zejména formace dětí tím ovšem nesmírně trpí. Pokusy dokázat, že dítě nepotřebuje rodinné prostředí, že buď jen matka či pouze otec sami mohou integrovat strukturu neúplné rodiny a plně rozvinout její řádné funkce, nebo že snad stát může rodinu řádně nahradit, nevedly k přesvědčivým výsledkům.

Rozvod je v Československu nejčastější příčinou vzniku neúplných rodin /cca 34%, kdežto úmrtí jednoho z rodičů 30%, narození dítěte mimo manželství 10%, jiné příčiny 26%/. V r. 1975 dosahoval v ČSSR počet dětí z rozvedených manželství 21.489. V českých zemích téměř 70% rozvádějících se manželství jsou manželství s nezletilým dítětem, největší počet je s jedním a se dvěma.

Každodenní zkušenost nás učí, že ten, kdo se rozvedl, udělal to většinou proto, aby mohl uzavřít nový sňatek.

Vzhledem k jeho zklamání z prvního a platného manželství se z opatrnosti uchyluje k "manželství na zkoušku". Marně se mnozí "sexuologové" snaží ospravedlnit "manželství na zkoušku" a přikládat mu nějakou hodnotu. Již sám lidský rozum říká, že něco takového je nepřijatelné: s lidskými osobami se neslučí "experimentovat" nýbrž jejich důstojnost vyžaduje, aby byly vždy a výlučně předmětem lásky, která se druhému dává bez časového a jiného omezení.

Výzkumy bohužel ukazují, že 76% čs. mladých lidí považuje předmanželský pohlavní styk těch, kdo hodlají vstoupit do manželství, za správný; pokud jde o pohlavní styk těch, kdo do manželství nehodlají vstoupit, 31% svobodných dívek a 54% chlapců jej označilo za správný. Pokud jde o faktické chování partnerů před manželstvím, výzkumy prokazují pohlavní styk u mužů ve 32,4% a u žen v 55,3% pouze s manželem /či s manželkou/; u mužů 41% a u žen 37% při více známostech; u mužů 9,2% a u žen 1,4% zcela volně /promiskuita/. Mladí, kteří se snaží o pohlavní styk před manželstvím se dopouštějí omylu; redukují se na pohlavní bytost, manželství pak redukují na pouhou formalitu.

V praxi se setkáváme i s volným spolužitím mužů a žen, bez jakéholi institucionálního svazku, uznávaného veřejně, občansky či církevně. Ať už je to z krajní nevědomosti, bídy, obavy z hospodářských ztrát či z diskriminace, nebo z nezastíraného rozkošnictví, má stát podobně jako církev vystupovat proti těmto jevům, narušujícím společnost a napadajícím důstojnost, blaho a jistoty jednotlivých občanů; má upevňovat ve veřejném mínění důstojnost manželství a rodiny. Škody pro manželství jsou mnohem větší ve volnosti přechodu, než škody z nerozvedených nešťastných manželství. Promiskuita je proti přirozenému zákonu.

3. Etiologie narušené rodiny

Úsilí o systematické poznání složitých a mnohotvárných sociálních a kulturních příčin dezintegrace struktury a dis-

funkce rodiny nás vede k metodologickému rozvrstvení těchto faktorů v duchu sociologického modelu struktury soc.-kult. reality jako materiálně duchovní základny soc.-kult. reality /populace + přírodní prostředí + náboženství/, nad kterou se postupně nadstavují patra budovy /mravnost, umění, výchova, jazyk, teorie, právo a stát, politika, vojenství, hospodářství, technika/. Jestliže v daném modelu náboženství působí na budovu /a rovněž tak každé patro budovy na vyšší patro/ v subjektivní duchovní podstatě přirozeně vždy dokonale, resp. jako kulturně zhodnocující, kdežto jako případná sociální podmínka, objektivně usnadňující jejich fungování a strukturování pouze v jistém rozsahu /různém od společnosti ke spol. a i v téže společnosti v různých dobách/; zpětný vliv budovy soc.-kult. reality na náboženství /jakož i vliv každého patra budovy na patro nižší/ má přirozeně pouze případný, objektivně podmiňující ráz. /rozsah tohoto případného působení se liší od společnosti ke společnosti a i v téže společnosti v čase/.

Z hlediska tohoto sociologicko-metodologického modelu lze sociálně kulturní faktory dezintegrace struktury a disfunkce rodiny jakožto mravního útvaru členit:

- 1/ na ty, které determinují tuto skutečnost v duchovní podstatě vždy a za všech dob dokonale, a současně též jako její případná podmínka, avšak takto nikdy zcela dokonale, nýbrž jen v jistém stupni a rozsahu; sem patří nepravidelné modifikace náboženství a mravnosti;
- 2/ na ty, které ovlivňují tuto skutečnost jen jako případné, objektivní podmínky, a to pouze v určitém rozsahu, omezeném místně a dobově; jde o nepravidelné modifikace umění, výchovy, jazyka, teorie, státu a práva, politiky a vojenství, hospodářství, techniky.

k 1/ Náboženský činitel: První výrazný náraz do struktury a funkce rodiny a manželství učinil Luther, který označil manželství za ryze světskou záležitost. Tato nauka zůstala

navždy v protestantismu. Je samozřejmé, že protestantští panovníci tuto pravomoc ochotně přijali, že viny absolutismu a nacionalismu v prostředí galikanismu se rovněž snažily zmocnit vlivu na manželství; že mohutníci protikřesťanské směry ve snaze vytlačit církve ze všech institucí podporovaly tuto nauku. Krize manželství a rodiny je daň, kterou společnost platí za to, že buržoazní manželství, duchovně vyrostlé z protestantství, je jakoby karikaturou a zesměšněním, mrtvolou rodiny křesťanské, podstatně založené na duchovním a svátostném sjednocení dvou osob, zplozujících k věčnému osudu další živoucí bytosti nadané nepomíjející duší. Postavení ženy v buržoazním manželství bylo proto špatné, že neodpovídalo křesťanským principům. Křesťanství totiž dává ženě smysl pro vlastní důstojnost a osobní svobodu - a to v řádu duchovním, který je nadřazen řádu světskému, sociálnímu, a má do něj pronikat. Zpoždění pronikání tohoto řádu do všech sfér sociálního života, jež bylo v raných staletích křesťanské víry celkem neškodné díky intenzivnímu životu víry, se od dob renesance projevovalo čím dál tím nepříznivěji. Únikem z krize buržoazní rodiny se stala emancipace ženy, usilující v manželství a společnosti o tytéž funkce, jaké plnil muž, a tato emancipace - nekultivovaná duchem evangelia - vedla k dalšímu ponížení ženy, ke zhoršení jejího postavení a rozkladu rodiny. Povinností vdané ženy v duchu radostné novozákonní informace není plnit tytéž funkce jako muž, ale vedle mateřského poslání pečovat o důstojné společenství své domácnosti a uplatňovat svůj přínos v řádu života soukromého.

Mravní činitel: Kořenem negativních jevů v rodině bývá často převrácení pojmu svobody a jeho životní praxe. Svobodou se přestala rozumět schopnost uskutečňovat Boží záměr manželství a rodiny, nýbrž spíše jakási nezávislá síla sebeuplatnění - pro vlastní, sebecky chápané uspokojení, nezříčka i na úkor druhých; individualismus, a z něho plynoucí větší osamostatnění rodinných příslušníků; přehnaná emancipace

ženy. Emancipace ženy je žádoucí, ale značí-li právo ženy na svobodné mateřství, nebo usiluje-li se při něm o vytvoření ženy bezpohlavní a bezmateřské, nebo staví-li se do popředí jen ekonomická volnost ženy, je to deformace.

Individualismus působí, že jsou děti veřeny k nezávislosti na rodině, takže záhy pocítují závislost na rodičích jako břemeno, kterého se snaží zbavit. Dalším faktorem je individualisticky deformované veřejné mínění, které vidí v člověku nikoli osobu, nýbrž věc, objekt, který lze koupit a prodat, a tak sloužit sobeckému zájmu a pouhému požitku: první obětí toho je právě žena. Důsledek: zlehčování důstojnosti ženy, útisk slabých, prostituce, diskriminace vdaných bezdětných žen, vdov, nerozvedaných žen, atd. A jestli veřejné mínění mnohdy špatně vede, tedy na druhé straně ho řádná a prospěšná činnost kontrolní je dnes oslabena. Vnější symptomem toho je móda, která obrazuje ženu nebo ji odívá do průhledných šatů, ale také móda tzv. "unisexu" /jeden sex/, při níž dochází v módě k prolínání pohlaví - k feminizaci mužské módy /sametové kalhoty, krajkové košile, ozdobné řetězy, atd./ a maskulinizaci ženské módy /vojenské uniformy, mužské klobouky a čepice atd./. Nenastane-li v otázce rodiny změna ve veřejném mínění, je nemožné podstatně zlepšit v dohledné době postavení rodiny.

K úpadku rodinného života vede ze ména pokles morálky pohlavního života. Sex překračuje svůj biologický cíl. Chce se stát prostředkem spojení s celou osobností. Disproporce mezi fyziologickými a citovými potřebami vzniká a narůstá v souvislosti s tím, jak se odděluje sexualita od erotiky. Individualistická touha po sebeuplatnění a požitku vede mravně nevyhraněné lidi k uzavírání sňatků. Vstupují do manželství s tvrdým předsevzetím neodpustit partnerovi žádnou vadu ani poklesek, zvl. ne alkoholismus /73% čs. děvčat, které na to byly v anketě dotázány, by se s ní u partnera nedokázalo smířit/ a nevěru. A nevěra s alkoholismem a rozdílností povah vskutku pak tvoří většinu příčin

rozvedů; a přitom mnohá z těchto příčin se dala poznat přede-
m. Nebylo však obezřetnosti, neboť život byl ovládán mate-
rialistickým názorem.

Na rozdíl od nepravdivých modifikací náboženského a mravní-
ho života jako faktorů, které v duchovní podstatě vždy dokonalé
a v určitém stupni také případně, jako objektivní podmínky
působí destrukci a disfunkci rodiny a její kulturní bastar-
dizaci; vliv následujících faktorů nezasahuje rodinu a domov
jakožto kulturní hodnotu; ovlivňuje ji pouze v určitém místě
a dobově různém rozsahu jako případná, objektivní, sociální
podmínka, usnadňující dezintegraci funkční struktury rodiny,
ale v duchovní podstatě na to přirozeně nemá vliv.

Nepravdivé modifikace umění: surrealismus byl ve 20. stol.
výraznější formou, v níž našel individualisticky výbojný
sexus svou složitě zprostředkovanou podobu /André Breton,
Salvator Dali aj./ Rozsáhlý případně paralyzující účinek na
rodinu má demonstrace sexuality ve filmu. Nejde jen o to,
je-li některá herečka podhalena a do jakých intimností film
vá kamera proniká, nýbrž o víc. Jde o to, že láska se zná-
zorňuje jako banalita a sex jako revoluce a vzpoura. Poh-
nost je izolována od lásky. Vztah muže a ženy se rozdělil
na lásku a sex. /Bergman-Mlčení, Goddard-Vdaná žena, atd./
Ještě záluďnější je pronikání těchto úchylek a perversit pro-
střednictvím televize přímo do domovů. Zvláště když čs. ná-
kupy zahraničních filmu a televizních pořadů preferují lev-
né polopornografické výtvořy spíše než dražší umělecky ho-
dnotná díla nebo díla s náboženskou tematikou.

Faktor výchovy: Čs. výzkumy ukazují, že se vzděláním do jisté
míry vzrůstá rozvodovost. Ve věkové skupině 45-55 let prošlo
aspoň 1 rozvedem asi 20% vysokoškolaček a jenom necelých 12%
žen se základním vzděláním. Přibližně stejný trend je u mužů.
Přitom se vzděláním mužů stoupá pravděpodobnost dalšího sňat-
ku, kdežto u rozvedených žen naděje na nové manželství se
vzděláním klesá. Jiné výzkumy uvádějí, že rozvodovost roste
do určitého stupně vzdělání, a pak opět klesá. V krajních

polohách je stupeň náklonnosti k rozvodu vyšší. Je tedy o jakousi "polovzdělanost", která případně usnadňuje rozklad rodiny. Jiným dezintegrujícím faktorem je překotné vedení žen k vyššímu vzdělání jako prostředku jejich nezávislejšího uplatnění ve společnosti; ty pak dílem přijímají vzdělání jako něco statického, co nevyžaduje dalšího rozvoje, dílem je chápou jako nástroj emancipovaného sebeuplatnění ve společnosti. Vede to u nich k řadě psych. nevyrovnaností, komplexů a i povýšenosti, a posléze i k rodinným rozvratům.

Výchova k rodičovství a sex. výchova je odbývaným předmětem čs. školského vzdělání; provádí se společně /třebaže někdy zvlášť hochům a zvlášť dívkám/ a nikoli individuálně, jak by si problematika zasloužila. Omezuje se často na základy, čemu je nutno se vyhnout, atd. Navíc, předkládá-li se ve školách učení, podporující křesťanské víře, znamená to další nápor na rodinu, která musí kompenzovat tento dezintegrující vliv, má-li zachovat náboženský základ mravního života svých dětí neporušený.

Součástí případné rodinné disfunkce čs. výchovy je nepříznivý vliv materialistické ideologie šířené pomocí společenských sdělovacích prostředků - rozhlasu, televize, tisku, časopisů, a dále propagace antikoncepčních tablet atd.

Nezanedbatelnou podmínkou, usnadňující rozklad čs. rodiny je určitá teorie: např. B. Russell napsal o prostituci:

"Pokud se ctnost počestných žen pokládá za důležitou věc, musí instituci manželství doplňovat jiné instituce, která je vlastně její součástí - totiž prostituce... Ta je sice dnes v úpadku, nicméně mladý muž, který byl dříve doháněn k občasným návštěvám u prostitutek, může nyní navázat kontakt s dívkami sobě rovnými styky, které jsou oboustranně volné... Tato nová svoboda mezi mladými lidmi je potěšitelná... Prostředky proti početí změnily celý názor na pohlaví a manželství. Lidé se mohou sejít pouze z důvodů sexuálních... Pokrokem je nahrazení otce při výchově dětí státem..."

Russell měl v tomto směru neblahého předchůdce v Bebelovi: podle něho "bude v socialismu svazek mezi mužem a ženou soukromou smlouvou bez účasti státního úředníka... Zmizí hloupý stud. Dojde-li mezi nimi k nesnášenlivosti, zklamání či odporu, je třeba takový svazek zrušit jako nepřirozený a nemorální". Bebel však v tomto směru jen důsledně rozvíjel odkaz klasiků marxismu. Engelsovy názory vycházejí z toho, že přechodem výrobních prostředků do společného vlastnictví přestane být monogamní rodina hospodářskou jednotkou. Péče o děti a výchova se stanou věcí veřejnou a společnost se bude stejnou měrou starat o děti manželské i nemanželské. Tím také zmizí strach z "následků", který zabraňuje tomu, aby se dívka oddala beze všech ohledů muži, jehož miluje. Začíná zde působit nový činitel, který v době, kdy se tvořila monogamie, existoval nejvýše v zárodku: hlavní láska... Konečně vzniká pro posuzování pohlavního styku nové mravní měřítko. Otázka nezní jen: Byl manželský nebo nemanželský?, nýbrž také: Došlo k němu z lásky a z lásky vzájemné, nebo ne? T.G. Masaryk pochopil, že komunismus má být vlastně jakousi postupnou promiskuitou. Vytkl Engelsovi, že přejímá běžný dekadentní názor o absolutnosti pohlavního pudu, neboť i když jej Engels snad docela zřetelně nevyslovil, soustavné domýšlení jeho odkazu k tomu vede. Proto T.G.M. odmítl "romantické" Engelsovy nálady a s nimi i volnou lásku. /Otázka soc.II/97, Praha 1946/. I přes toto poučení však nadále v Československu propagoval "volnou lásku" St.K. Neumann; přiklání se k názoru, že rodina je nahraditelná státním zařízením.

Sociolog. zkoumání dokládají, že Neumannovy myšlenky se v ČSSR z velké míry realizují; výchovu převzal stát.

Faktor státoprávní a politický: Daný stát ve značné míře případně objektivně usnadňuje rozklad rodiny už tím, že trpí šířením nauk a mravů, podryvajících instituci rodiny, bez níž stát sám nakonec postrádá základy. Daný stát ohrožuje strukturu rodiny, pokud se snaží dostat rodinu do své výhradní pravomoci jako instituci sociální a světskou;

dále tím, že podporuje uvolnění svazků mezi příslušníky rodiny a posiluje v ní odstředivé tendence. Ohrožuje také funkce rodiny, když se snaží např. monopolizovat výchovu. Jako bylo krajností, když za hosp. liberalismu byl stát degradován na pouhého strážce zachovávání zákonů a bylo mu upíráno i právo k iniciativě, tak druhou krajností je totalitarismus - stát přepíná vlastní oprávněnost: odnímá přirozená práva jednotlivcům a rodinám. Totalitární stát se snaží učinit rodiny zbytečnými, místo aby ve spolupráci s církví podporoval činnost rodin, a doplňoval ji pouze tam, kde se jim nedostává sil.

Je nutno uznat, že čs. stát se podílí na částečném materiálním zabezpečení členů rodiny různými sociálními zařízeními /přídatky na děti, školky, jesle, atd./ Statistické přehledy vykazují dokonce růst přídatků na děti, jak je zřejmé z následující tabulky:

ČSSR	1948	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1983
přídatky na děti /v mil./	772	1112	2980	4226	4786	7605	9833	13320	15536
Kčs/	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Podrobnější analýza však ukazuje, že z hlediska ryze příjmového jsou na tom nejlépe bezdětná manželství, v nichž dělávají oba manželé: příjmy ze zaměstnání u nich tvoří 84,6% příjmů vůbec. Nejhuře jsou postiženy rodiny s 6 a více členy. Příjmy z nár. pojištění nepodporují dostatečně progresivním způsobem rodiny s více dětmi. Čtyřčlenné rodiny, v nichž vydělává pouze jeden člen domácnosti, dostávají pouze 8,7% příjmů z nár. pojištění; tříčlenné rodiny, v nichž vydělává jen 1 člen, dostávají 9,2% z nár. pojištění. Ždá se, že dosavadní soc. politika čs. státu vůči rodině má spíše za cíl zakrýt nejpálčivější nedostatky, že však nestimuluje dost přitažlivým způsobem populační přírůstek.

Pokud jde o otázku rozvodů, čs. zákonodárství "vychází z předpokladu, že nemá smysl udržovat manželství, v nichž byl citový a odpovědný vztah manželů, jako základ manželského soužití, narušen hlubokým a trvalým rozvratem. Tento prostý přístup je komplikován tam, kde v manželství žijí nezletilé děti. Pak se rozvod stává záležitostí společenskou, ohrožující úspěšnou socializaci dětí. Proto je nutno posuzovat vysokou rozvodovost v ČSSR zvláště z hlediska počtu dětí, které rozvodem ztrácejí jednoho z rodičů".

Čs. stát poskytuje hospodářskou podporu rozvedeným ženám tak dobře, že příjem rozvedených prac. žen přesahuje průměr příjmu pracujících vdaných žen. Finanční a bytová situace rozvedených mužů s dětmi je ještě lepší než situace matek. Žena i s malými dětmi nemá proto obavy rozvést se a zůstat s nimi sama, neboť má významnou pomoc soc. zabezpečení čs. státu.

Co se týče umělého potratu, v některých státech je stíhán zákonem jako zločin. Jiné státy povolují zákonné provedení interrupce, je-li život matky těhotenstvím ohrožen. Čs. stát však novým zákonem, platným od r. 1987, jakoukoli interrupci bez ohledu na důvod, a to v ranných stadiích těhotenství, povoluje dokonce jen ambulantně. Děje se tak patrně proto, že při klesání životní úrovně a snaze udržet politickou stabilitu socialistický stát již nenachází lepšího prostředku, než vyjít vstříc pokleslé sex. morálce veřejnosti: Ne-li dost vysoká hospodářská životní úroveň, dopřejte si alespoň vysokou úroveň v sexuálním vyžití; všechny event. následky za vás odstraníme. Chatrnost tohoto pilíře politické stability ukáže nejbližší budoucnost, protože vše, co otřásá rodinou, co ji zneklidňuje a podvrací, dotýká se samotných konstitučních základů společenského života.

Jako je odsouzeníhodná činnost těch vlád, jež se snaží omezovat svobodu v rozhodování o počtu dětí, neboť jde o závažné porušení lidské důstojnosti a spravedlnosti, tak zaslouží odsouzení i zákony o zcela volném potratu či státní podpora antikoncepce.

Zákon o volném potratu ovšem sám o sobě v subjektivní duševní podstatě neovlivňuje narušení rodiny, nýbrž jen jak případná sociální podmínka, jako zkouška, která pouze jasně rozliší rodiče od vraha.

Hospodářský a technický faktor: Působením procesu industrializace se rodina strukturálně zmenšuje na nejnutnější "nukleární" rodinu a slábne ve svých funkcích; např. je narušena hospodářská /pracovní, spotřební a rekreační/ funkce rodiny. Práce se přestěhovala do továren, úřadů atd.; konzum se děje ve společných jídelnách; využití volného času probíhá formou individuální mimorodinné zájmové zábavy a rekreace.

V ČSSR jako v jiných socialistických společnostech je společnost hospodářsky zorganizována tak, že příčinlivý a sportivní otec jen stěží vydělá tolik, kolik je potřeba na obživu rodiny při zachování přiměřené životní úrovně a uspokojení kulturních potřeb rodiny. Kromě toho také růst cen spotřebního zboží vcelku postupuje rychleji než růst platů. Manželé jsou vystaveni ekonomickému napětí a přetíženosti, jakož i nedostatku času především v první fázi manželství, kdy jsou v rodině malé děti. Tato ekonomická nouze objektivně podmiňuje odchod matky za výdělečnou činností mimo domácnost. Zatímco např. v SSSR dosáhla zaměstnanost žen /1959/ 48% zaměstnaného obyvatelstva SSSR, v USA tehdy dosáhla jen 31,8%.

Zaměstnanost žen v Československu je jedna z nejvyšších na světě: v 70. letech činila asi 45% všeho zaměstnaného obyvatelstva.

Okolnost, že mezi pracujícími vzrůstá procento zaměstnaných žen, je sama o sobě přirozená. Samotná vzrůstající zaměstnanost žen není znepokojující, pokud se děje v souvislosti s postupující industrializací a celkovým sociálním a kulturním, zvl. nábožensko-mravním pokrokem. Nezdravé je, že tato zaměstnanost žen v Československu vzrůstá příliš překotně, a že motivem je často podprůměrná životní úroveň rodiny.

pokud žijí pouze z platu otce, a někdy i přehnaná ctižádost některých žen, podněcovaná výchovou. Ač sama ženská zaměstnanost je přirozená, okolnost přirozeného mateřského a výchovného poslání ženy v rodině způsobuje, že věkově je ženská zaměstnanost přirozeně rozložena jinak než mužská. Zatímco zaměstnanost poměrně mladších žen je např. v USA nižší než např. v Polsku, zaměstnanost starších žen v USA je vyšší než v Polsku. Také mnohé výzkumy veř. mínění v západních demokraciích ukazují, že pokud v těchto státech ženy odcházejí do zaměstnání, činí tak většinou teprve tehdy, až mají vlastní odrostlé vychované děti a touží být ještě více společensky užitečné a platné. V Československu, SSSR aj. soc. státech jsou ekonomicky objektivně nuceny chodit do zaměstnání ženy ve věku, kdy je toto zaměstnání pro ně nejméně vhodné. neboť to narušuje jejich přirozenou mateřskou funkci. Rychlý růst zaměstnanosti čs. žen i ve fertilitním věku, tedy v době, kdy mají děti, nebyl provázen stejně rychlým tempem budování adekvátních podmínek pro zaměstnanost žen - matek.

Zdá se, že ekonomický tlak, jemuž jsou vystavena mladá manželství, v nichž jsou oba rodiče zaměstnaní, postihuje hůře ženu než muže. Přes všechno úsilí soc. státu pomocí společenských sdělovacích prostředků přenést polovinu domácích prací matky a výchovy dětí v rodině na otce, a tak kompenzovat mimorodinnou hosp. zátěž matky, zůstává převážná část domácích prací a výchovy na matce. Výzkumy potvrzují významnou disproporci mezi využitím času muže a ženy; ukazují, že více než 1/4 času ženy vůbec je věnována práci v domácnosti; že muž má 2x více volného času než žena; že např. žena tváří 2x delší dobu nákupem než muž atd.; zde je charakteristické, že při mezinárodním srovnání se ČSSR ocitá ve skupině zemí, kde je nejdelší doba nákupu - služby jsou v Československu nejen zaostalé, ale také se zhoršují; např. síť prodejen v českých zemích byla v pol. 70. let omezena na polovinu stavu z r. 1956 atd.

Ačkoliv jde o rodinu, která je pod tlakem, přesto jde pouze o jednu z příčin poruch rodiny, nikoli o faktor, který by tyto poruchy vyvolával v subjektivní duchovní podstatě. I za horších ekonom. podmínek si může rodina uchovat řádnou strukturu a pravidelně fungovat, avšak je-li podstatně kultivována náboženstvím a mravností. Jestliže však některá rodina v subjektivní duchovní podstatě tyto hodnoty postrádá, pak - třebaže je náboženstvím a mravností jako případnými, objektivními sociálními podmínkami poněkud poznamenána - její struktura upadá a slábnou funkce i v prostředí ekonomického blahobytu a celkové sociální atmosféře příznivé jejímu rozvoji. Přirozeným cílem však je podstatné rodinné fungování náboženství a mravnosti při harmonickém případném, objektivně podmiňujícím vlivu těchto kulturních hodnot a sociálních útvarů a činností na rodinu.

4. Prognóza narušené rodiny

Populačním účinkem zmenšené rodiny, omezující se ve své reprodukční funkci pouze na 1-2 děti, je vymírání národa. Koncem 60. let se v Československu stala rodina s 1 dítětem natolik četným úkazem, že hrozilo nebezpečí, že se počet obyvatelstva ČSSR začne snižovat. Jestliže v Československu se v r. 1968 narodilo v přepočtu na 1000 obyvatel 14,9 dětí, /to zn. že porodnost klesla na nejnižší úroveň zaznamenanou u nás od I. svět. války/, do r. 1974 došlo k mírnému zlepšení stavu /19,8/, avšak od té doby porodnost klesá, až v r. 1980 spadla na úroveň r. 1937 /16,3/ a v následujících dvou letech pod tuto úroveň /1981 - 15,5, 1982 - 15,3/. Nový potratový zákon z r. 1987 tuto situaci ještě více zhoršuje.

Fyziolog. a psychol. účinky antikoncepce a potratu:

Antikoncepce - mechanická - častým vedlejším účinkem po použití nitroděložního tělíska je krvácení; závažnější je zánet vnitřních rodidel, při němž hrozí vznik trvalé neplodnosti. U žen užívajících nitroděložní antikoncepci dochází

Častěji k mimoděložnímu těhotenství

Hormonální antikoncepce: při dlouhodobém používání: poškození jater, záněty žil, poruchy krevní srážlivosti, zvýšení krev. tlaku; zvýšené riziko úmrtí na srdeční a cévní nemoci u žen, které užívaly antikoncepci déle než 5 let, zvl. jde-li o kuřačky.

Potrat: Náhlé přerušení přirozených procesů umělých potratem vede k silnému zatížení ústřední nervové soustavy a k poruchám činnosti žláz s vnitřní sekrecí. K časným komplikacím po umělém potratu dochází u 5-10% žen, k trvalým nebo dlouhodobým u 15-70% žen. Čím déle trvalo těhotenství, tím závažnější důsledky um. potratu lze očekávat. Odhaduje se, že téměř třetina všech onemocnění ženských rodidel začíná um. potratem. Jde-li o zánětlivá onemocnění, pak podíl umělých potratů činí nadpoloviční většinu. Ženy po umělém potratu rodí více než 2x častěji než narošené děti. Pouze 57% jejich těhotenství končí v pravidelné době.

Psychologické a sociologické účinky narušené rodiny:

Nestabilní rodina je jednou z příčin posunu hodnot v další generaci. Jejím důsledkem je mj. skepse k rodičovství jako sociální funkci, event. k rodině jako instituci, izolace citových problémů individua od sociálního života aj. Rozpadem manželství utrpí nejvíce děti. Téměř 70% všech rozvádějících se tvoří rodiče nezletilých dětí. Není příliš vzácné, že jeden z rodičů se snaží získat dítě na svou stranu a popudit je proti druhému.

Co děti ztrácejí: Dítě se málokdy plně smíří s tím, že se jeho rodiče rozešli. Tato skutečnost zůstane napořád určitým handicapem, jehož důsledky je možno zmírnit, ale nikoli zcela vyloučit.

Nový sňatek rozvedených rodičů možná zacelí poměrně rychle materiální ztráty, avšak ztráty v mezilidských vztazích se rekonstruují pomaleji, a některé ztráty, jako je náboženská hodnota manželství se přirozeně rekonstruovat nedají nikdy. Čím je kratší doba od rozpadu rodiny, tím zjevně

více strádání, a naopak čím dále od rozvodu, tím může případných ztrát ubývat. Ze všech dětí, kterým je dnes 15 a méně let má za sebou zážitky z rozvratu rodiny, třetina až necelá polovina - ve velkoměstech více, na venkově méně. Nejtěžší chvíle pro děti nastaly po odstěhování jednoho z rodičů. Dítě od narození přirozeně spojuje OBA rodiče a uspokojováním svých potřeb biologických, duševních i duchovních má intuitivně osvojenou zkušenost, že do jeho nejbližšího ~~domova~~ patří společně otec i matka, což je pro dítě zdroj pocitů stability a bezpečí. V narušeném manželství se dítě snaží utvářet své vlastní kontakty s každým rodičem jakožto s jedincem. Obdobně rodiče, kteří spolu jako manželé nežijí dobře, většinou usilují o to, aby měl každý za sebe stálý kontakt s dítětem. Rozvedená žena, pokud se snaží narušit ještě zbytek neúplného manželství, vtahuje své děti do úzké koalice proti otci, takže tmelem, kterým se snaží spojit zbytek manželství, je nenávisť. Výsledek: zhoršená adaptabilita dětí. Statistika dokládá vyšší procento mladistvých provinilců z rodin těžce narušených. I když někdy snížená adaptovanost až ke zločinnosti, není vždy jen důsledek rozvodu ale i dědičnosti, duševních chorob, alkoholismu rodičů atd. Výzkum ukazuje, že u špatně adaptovaných dětí většinou neměly tyto děti v rodině nikoho, kdo by jim poskytoval pocit jistoty a na něhož by byly citově zafixovány. Jen v menšině případů plnila tuto funkci matka, výjimečně babička. Děti špatně adaptované byly popouzeny proti jednomu z rodičů v 66% nejhůře adaptovaných dětí. Popouzení znamená vždy snižování autority dospělých rodičů. Účinkuje na sociální stabilizovanost osobnosti dítěte tím silněji, čím větší je intenzita popouzení, čím je toto popouzení častější a čím silnější je emocionální vazba dítěte na toho, kdo popouzí. Hlučné výstupy, které se často opakují, nechávají někdy právě proto dítě lhostejným. Zvykne si nebrat emocionálně zabarvené výstupy příliš vážně a "jakoby je neslyšelo". Důsledkem pak bývá otupení i v ostatních oblastech. Dítě pak není

schopno se dobře zapojit. Výsledky poukazují na různé kategorie dětí:

- a/ Účinek rozvodu u dětí, které rozvod rodičů osobně plně neprožily: 12,5% adaptovány špatně, 37,5% adaptovány středně. Zhoršená adaptovanost není pouze následkem pobytu v rozváděném prostředí, nýbrž i nevýhod popř. soc. deklasací, které doléhají na dítě. Často se zde uplatňuje popouzení zbylého rodiče proti druhému. Dítě ho nezná a má o něm jen zkreslený obraz. Na tento zkreslený obraz upne dítě někdy daleko silnější citovou vazbu - a popouzení zde může silně zhoršit jeho vztahy k okolí.
- b/ Účinek u dětí, které prožily v silných rozporech mezi rodiči 1-2 roky. Oproti předchozí skupině se snižuje procento dobře adaptovaných dětí asi o 10% - a tako o 10% se zvyšuje procento dětí adaptovaných špatně. Působení rozvodu na tyto děti bylo silně ovlivněno i pozdními následky těchto rozporů, které vedly k rozvodu /popouzení dítěte proti nepřítomnému rodiči, jehož představa byla dosti zkreslena; tím se vytvořil jakýsi kult utiskovaného rodiče, na jehož stranu se dítě proti okolí staví/.
- c/ Účinek rozvodu v případech, kdy na dítě působilo předrozvodové prostředí 3-4 roky: Oproti předchozím skupinám se snižuje procento dobře adaptovaných dětí, a to proti skupině 1. o 20%, oproti skupině 2. o 10%. Zvyšuje se množství dětí středně adaptovaných, které představují přes polovinu dětí této skupiny. Procento špatně adaptovaných dětí se vzhledem k předchozí skupině snížilo, ale oproti skupině první je o 3% vyšší. Vesměs jde v této části o děti silně popouzené, které ve většině případů viděly mezi rodiči těžké konflikty, spojené s násilím.
- d/ Účinek u dětí, které prožily v rozporném prostředí 5-6 roků: dobře je adaptována asi pětina, středně 62,5% a špatně 16,7%. Všechny špatně adaptované děti byly silně popouzeny.
- e/ Účinek u dětí, které žily 7-11 let v rodině na pokraji

rozpadu: čtvrtina adaptována dobře, ale plna třetina adaptována špatně.

- f/ Účinek u dětí, jejichž oba rodiče bydleli po rozvodu v rozděleném bytě: děti byly nejhůře adaptovány, protože vliv narušeného prostředí na ně nepřestal působit: špatně adaptováno 38,9%, středně 50%.

Závěr:

- 1/ Významně nejhůře byly adaptovány děti popouzené proti některému rodiči.
- 2/ Nejvíce ohroženy jsou děti, které nemají v někom ve svém okolí oporu a nejsou na někoho citově vázány.
- 3/ Průměrně jsou špatně adaptováni děti, žijící i po rozvodu s rodiči v rozděleném bytě.
- 4/ Zvýšená intenzita rozporů, kterým bylo dítě přítomno, výrazně zhoršuje stupeň jeho adaptovanosti. Zvláště silný je tento nepříznivý vliv u případů, kde dítě bylo svědkem tělesného násilí mezi rodiči.
- 5/ Nepříznivě ovlivnil adaptabilitu dítěte citový vztah matky v útlém dětství, který se vyznačoval nevyrovnaností, citovou labilitou, přecházející od nadměrné péče a mazlení k hostilnímu postoji a nepřiměřeným trestům.

Další následky: vzrůst alkoholismu a narkomanie mládeže, vzrůst předmanželského a nemanželského pohl. styku mezi mládeží, promiskuita, prostituce, zločinnost, šíření pohlavních nemocí, atd.

Vzrůst prostituce v ČSSR dokládá statistika: jestliže v r. 1968 projednaly soudy 1631 těchto případů, o rok později 2161, a v r. 1970 už 3129. Uvedené údaje ilustrují pouze část faktické kriminality tohoto druhu. Polské výzkumy prostituce v soc. spol. ukazují, že 84% dívek nebylo vychováno v úplné rodině, 30% prožilo doma rodinný rozvrat. Pokud jde o šíření pohlavních nemocí v ČSSR, statistika dokládá vzrůst některých těchto nemocí od r. 1978 do r. 1983. A u těch nemocí, kde dochází k poklesu výskytu, objevuje se snížená citlivost mikrobů na obvyklou léčbu /zvl. na penicilin/.

Závažným jevem je přesun největšího výskytu pohlavního onemocnění u mladších věkových skupin. Jestliže před II. svět. válkou nejpočetnější skupinu nemocných kapavkou tvořili lidé ve věku 20-30 let, nyní se dvě třetiny nových onemocnění ukazuje u lidí ve věku 15-24 let. Výzkum /1966/ dívek podezřelých z pohl. onemocnění ukazuje, že vysoké procento dívek pocházelo z neúplných rodin či z rodin alkoholiků atd. Z rodin uteklo 80% dívek, 25-30% bylo bez zaměstnání. Většina z nich žila v promiskuitě, menší část provozovala prostituci.

5. Terapie narušené rodiny

Podstatně účinná terapie je zde pouze náboženská a mravní. Ostatní složky terapie /např. školská výchova, státoprávní opatření, hospodářská podpora, apod./ mají pouze doplňkový ráz, resp. jsou účinné pouze připojí-li se k podstatnému výchovujícímu vlivu náboženskému a mravnímu; sama o sobě - bez kulturně zhodnocujícího působení náboženství a mravnosti - mají pouze charakter sociálního nátlaku, vyvolávajícího místo žádoucího efektu četné vedlejší nepříznivé reakce.

Hodnota náboženské terapie zde spočívá v tom, že je hybnou silou a zdrojem činnosti, které lidský rozum a ryze přirozené prostředky mohou zřídka poskytnout. Krize manželství a rodiny je již dlouho předmětem zájmu sociologů a psychologů, aniž to vede k jakémukoli zlepšení stavu. Manželství a rodina se musí vrátit zpět do Nejsvětějšího, nejhlubšího nitra člověka. Dobré manželství a fungující rodina není jen předmětné pole působnosti, na němž by moderní sociologické metodologie směly konat své experimenty. Dobré manželství a stabilní a funkční rodina také nestojí ve výkladní skříni supermarketů, nýbrž v základech duše.

I u seriózních nekatolíků dnes začíná přicházet k platnosti pojem svatosti a svátosti manželství. Nicméně nedostávají se dál než k pohanskému významu slova sacramentum, což značí nedotknutelnost a nerozlučnost; nedotknutelnost od nízkých sobeckých zájmů.

Nedostávají se přes svatost, znamenající manželskou věrnost, ani přes svátost, znamenající nerozlučnost manželství. Proto i nejdůkladnější analýzy zůstávají neplodné.

Jediný bezprostředně účinný nástroj terapie narušeného manželství a rodiny je svatost a svátost manželství ve smyslu katolické sedmé svátosti, kde nerozlučnost je pouze jedním z účinků příčiny. Jestliže náboženská terapie narušené rodiny naráží na některé potíže, jsou nepodstatné, totiž ryze případné povahy; sem patří např. pastorece rodiny velkoměsta, žijící fakticky v izolaci, rodiny s dětmi propadlými narkomanií, rodiny alkoholiků,

rodiny diskriminované z politických důvodů či pro víru, rodiny žijící v nesvornosti pro různost ideologií, rodiny, kde manželé nejsou ještě plnoletí, starých osob, žijících v izolaci, osamoceně atd.

Případně obtíže klade pastoreci problém rodin rozdělených pro různost světového názoru. Je nutno s nimi rozumně udržovat osobní styk. Věřící je třeba upevňovat a posilovat v křesťanském životě. I když věřící katolík nemůže od své víry ustoupit, je třeba stále udržovat živý dialog s druhou stranou. Ideologie, neslučitelné s vírou, mohou nicméně podnítit věřící členy rodiny k růstu v lásce a k jejímu svědectví.

Jiné obtíže, kde rodina naléhavě potřebuje pomoc společenství církve: nevyrovnanost dospívání dětí, jejich vzdorovitost a neklid, odchod z dosavadní rodiny pro vlastní sňatek, nedostatek pochopení či lásky ze strany nejbližších příbuzných, opustí-li jeden manžel druhého, úmrtí člena rodiny, jež ochuzuje a mění její dosavadní jádro;

Náboženská terapie smíšených manželství: Při přípravě k takovému manželství nutno zaměřit všechno rozumné úsilí na to, aby snoubenci pochopili katol. učení o vlastnostech a požadavcích manželství, a povněž dbát na to, aby později ne-

dechávala k náboženskému životu a káždě věřícímu. Je třeba, aby širší věřící obec podporovala katol. stranu ve víře a pomáhala jí růst ve víře, a tak byla v rodině láskyplným životem věrohodným svědkem spoluzemělovi i dětem.

Náboženská terapie "manželství na zkoušku": bezprostředně lze čelit jen modlitbou, jinak je nutno tomuto patologickému jevu předcházet preventivními opatřeními /zvl. nábožensk. informace v rodině už od dětství, aj./ Nábož. terapie "spolužití" bez jakéhokoli institucionálního svazku: Příp. od případu nutno citlivě a ohleduplně navazovat s těmi, kterých se to týká, kontakt; trpělivě vysvětlovat, domlouvat v lásce a informovat pomocí svědectví křesťanské rodiny, jež jim má pomoci obdobně zařídit také svůj život. Pěstovat smysl pro věrnost mj. též výkladem podmínek a struktur, jež tuto věrnost podporují, a pomoci mládeži při jejím duchovním zrání, aby se jí zpřístupnilo pravé lidské a nadpřirozené bohatství svátosti manželství.

Nábož. terapie katolíků civilně sezdáných: Zaměřit se na lepší porozumění nutné a nedílné souvislosti mezi životní volbou a vírou, k níž se člověk hlásí; snažit se pokud možno přivést je k uspořádání svého stavu dle křesť. zásad; vycházet vstřícně s láskou a snažit se zapojit je do života širší křesť. obce, nicméně /až do provedení církevního sňatku/ nemohou být připuštěni ke svatému přijímání.

Nábož. terapie rozvedených: a/ kteří zůstali sami:

Věnovat zvláštní podporu; s respektem, porozuměním a soucitem účinně pomáhat, aby dokázali ve své těžké situaci zachovat věrnost. Vést je v duchu odpuštění a k ochotě - pokud možno - obnovit manželské soužití.

b/ kteří vstoupili v nový

sňatek: Přistupovat diferencovaně ke každému případu: je rozdíl, snažil-li se někdo upřímně o záchranu prvního manželství a byl nespravedlivě opuštěn, a mezi tím, kdo vlastní těžkou vinou rozbil první a platné manželství. Jsou i takoví, kdo vstoupili do dalšího manželství vzhledem k výchově

dětí, a dále i tací, kdo jsou ve svědomí pevně přesvědčeni, že jejich první manželství nenapravitelně rozvrácení, nebylo vlastně nikdy platné. Nepokládat je za odloučené od církve; povzbuzovat je k naslouchání Božího slova, účasti na mši sv. Podporovat jejich víru a naději, ovšem ke sv. přijímání nemohou být připuštěni.

Náboženská terapie umělého potratu a antikoncepce:

Usilovat o to, aby manželé především jasně uznali učení encykliky *Humanae vitae* jako normu pohlavního života a vypracovali metody a prostředky nepřirozeného umělého potratu a antikoncepce z používání.

Mravní terapie.

Názorně praktickým životem laiků šířit správné pojetí manželství a rodiny. Nejde o rozšířené podrobné sex. průčování, které spíše do neřestí svádí, než od neřestí odvrací.

Vzhledem ke společnosti, kde hrozí nebezpečí pokračující ztráty osobního prvku v lidské masě s jejím odlidštěním a nelidskostí, což usnadňuje vzniknout únikovým jevům, jak je alkoholismus, narkomanie, ale i terorismus, tak rodina má a vyzařuje nepřebornou sílu, která je schopna vytrhnout člověka z jeho jakoby bezejmenného stavu, obnovit a udržovat v něm trvalé vědomí jeho osobní důstojnosti, rozvinout v něm hlubokou lidskost a začlenit jej aktivně do společnosti podle jeho jedinečné a neopakovatelné povahy a přirozených schopností.

V rodině s napjatými a rozpornými vztahy by se rodiče měli ovládat natolik, aby jejich vzájemné rozpory nepřevýšily pojem "bez křiku a nadávek". I drobnější konflikty, kterým je dítě často přítomno, je mohou značně narušit. Nevzejde-li podnět k tomu u samotných rodičů, měl by vyjít od jim blízkých a známých, druhých stabilnějších rodin, které jsou a nemají být uzavřeny do sebe, nýbrž žít v kontaktu s několika dalšími rodinami. Jako nejúčinnější prostředek, kterým lze omezit vliv těchto nepříznivých podmínek, se ukazuje silné citové připoutání dítěte na některého člena

rodiny. U rozvedených manželství je třeba především uchránit děti před popouzením vůči bývalému partnerovi. V tomto směru by měli na rozvedené manžele s láskou působit především jejich známá jiná rodiny, otevírající se jim ve snaze o porozumění, a ne se od nich distancující. Rovněž duchovní zde mají pole působnosti, ale nikoli v moralistickém rozhořčování se nad rozvedem: při vši nesmiřitelnosti k rozvodu manželství v konkrétní praxi nutno vše hodnotit spíše dle lásky, než podle spravedlnosti; moralistické odsuzování rozvedených je neefektivní. Také křesť. rodiny mají působit na své známé - rozvedené manžele, aby tito např. nežádali od vlastního nezletilého dítěte pochopení nebo souhlas s rozvodem manželství. Dítě to pochopit nemůže. I když jeden z rozvedených partnerů bezohledně popouzí dítětem, neoplácet mu to - dítě tím trpí ještě víc.

Zvláštní pozornost nutno věnovat dětem, které nemají v nikom opěrný bod. Shledají-li jiné rodiny nebo příslušné orgány péče o mládež takové podmínky, kde dítě stojí samo, bez opory i bez citové vazby na člověka, měli by vždy postupovat velmi energicky, ale s jemným taktem, a pokusit se - třeba i proti vůli rodičů - najít dítěti takovou osobu, u níž by se cítilo v bezpečí a o kterou by se mohlo ve svých těžkotech opřít. Nejvýznamnější pro dobrou adaptovanost dítěte je, aby bylo ve svém okolí citově fixováno na někoho, kdo mu je spolehlivou oporou. Touto osobou by měl být vlastní rodič, nebo duchovní, popř. věřící laik, příbuzný nebo výjimečně i jiná cizí osoba z okolí dítěte.

Nepříznivý vliv prudkých rozporů mezi rodiči a popouzení je významně mírněn tam, kde dítě má silnou citovou vazbu na některého člena rodiny a pocit bezpečí u něho. Tato silná citová vazba na milovanou osobu může dítě uchránit před vytěžením ze širšího společenství.

Dobře adaptováno může být i dítě, které vyrůstalo od začátku bez příznivého citového vlivu vlastní matky, a to za předpokladu, že mu vhodná osoba nahradí citový vztah k vlastní matce.

Touto osobou může být otec, duchovní, věřící laik z jiné rodiny apod.

Dítě, u něhož předpokládáme hereditární zatížení, může být dobře adaptováno, není-li popouzeno a má-li v někom oporu a pocit bezpečí se silnou kladnou emocionální vazbou.

Doplňující terapie.

Pozitivní působení hodnotného umění. Např. ve zfilmovaném románu "Kramer versus Kramerová" /od A.Cormana, vyšel u nás 1980/ je přesvědčivě znázorněn obtížný zrod otce, jemuž po odchodu manželky zůstal malý chlapec. Aby se zhostil rodičovského poslání, musel se nejen naučit pečovat a starat o něj, nýbrž také přehodnotit své profesionální aspirace, změnit svůj životní styl; doslova se musel učit zabezpečovat dítěti citové zázemí, včetně pocitu jistoty a bezpečí.

Sociální výchova /pomocí školství a společenských sděl. prostředků/ může případně usnadnit úspěšnou terapii náboženství a mravnosti, a to zejména informací veřejného mínění. Užití sociální výchovy k terapii narušené rodiny však může řadu vedlejších nepříznivých účinků přinést; zvláště jsou-li výchovná zařízení v ČSSR v rukou státu, kde slouží k šíření lidstvu nepřátelských ideologií, dále názorů podstatně nepřátelských náboženství a rodině.

Jiným případným doplňkem terapie je zde příznivější politika, zvl. státní politika ve věci rodiny; vynalézání a zavádění přiměřenějších zákonných prostředků k stabilizaci rodiny, než je např. zákon o volném potratu; omezením propagace a výroby antikoncepčních prostředků. Postupnými reformami zavést takovou hospodářskou reorganizaci společnosti, jaká umožní, aby příčinlivý otec rodiny vydělal dost k udržení přiměřené životní úrovně sebe a své rodiny a mohl přitom ještě dosáhnout nějakého osobního majetku, tak, aby matka nebyla ekonomickou nouzí a nízkou životní úrovní či potřebami vzdělání dětí nucena ve věku mateřské plodnosti uchýlovat se k výdělečné činnosti mimo rodinu; nicméně, aby existovaly příležitosti k její výdělečné činnosti mimo rodi-

nu, a to zvl. ve věku po fertilním období.

Jinou doplňující terapií narušené rodiny představuje pří-
rozený postup odůvodněné regulace plodnosti: nejde jen o
překonání metody Ogino-Knausova, nýbrž o tzv. metodu časo-
vé volby s kontrolním pozorováním. Je to jednoduchá metoda
a přitom odpovídá přísným vědeckým požadavkům spolehlivos-
ti. Je sice poněkud náročnější než prosté "polykání tablet",
avšak její osvojení je pro každého snadné, a přitom nenaru-
šuje tělesné ani duševní zdraví manželů.

6. Prevence narušené rodiny

Terapie narušené rodiny je nezbytná, avšak prevence, 'profy-
laxe je důležitější. Ve společnosti, kde mimorodinné* proti-
náboženské vlivy působí na děti neomezeně a tak mocně a vše-
stranně, že je zapotřebí velikého náboženského fondu, aby
nebyl tento podstatný pilíř rodiny podlomen a rodina neupad-
la do ještě rozsáhlejší krize, zde je radostná novozákonní
informace nebývale aktualizovaným prostředkem prevence labi-
lity a poruch rodiny.

Manželství dnešních mladých lidí bývají někdy uzavírána pře-
kontě a lehkomyšlně. Domnívají se, že když k sobě cítí sil-
nou náklonnost a prožívají půvab a kouzlo přitažlivosti, že
je to zárukou jejich velké lásky. To rozhodně nevystačí na
zamýšlené celoživotní společenství. K manželskému životu
je proto třeba i pomoci shůry. A o tu je třeba se modlit a
prosít. Samotné lidské síly mnohdy nestačí k zvládnutí ne-
předvídaných potíží, které mohou nastat v manželských vzta-
zích. Muž a žena žijí pro sebe navzájem pouze do určité
míry. Mají si být vzájemně prostředky k vlastnímu osobnímu
rozvoji a zdokonalování v lásce. Jeden není cílem druhého.
To by bylo zbožšťování. Čím přehnanější je spolehnutí se na
toho druhého, tím bolestnější bývá pak zklamání, když po-
známe, že i ten druhý je pouze obyčejný člověk se všemi
lidskými chybami a nedokonalostmi.

Vedle reprodukční funkce manželství vyniká čím dál tím ví-
ce funkce mravní, spočívající v udržování a rozvoji lásky.

Ze ztrnulejší morální teologie se dnes přechází k dynamičtějšímu pojetí. Nemění se božský princip, pouze lidský výklad a přístup k věci. Upouští se od mechanického měřítka filozoficko-právní orientace a hodnotí se více osobně subjektivní poměr psychologicky prožívané a poznávané skutečnosti. Zatímco stará teologie chtěla být docela samostatná, váže se dnes na antropologii a její nejnovější poznatky o člověku. Teologie je sice povolána především k tomu, aby pečovala o spásu duší, ale člověk žije hluboko zakořeněn do sociální skutečnosti tohoto světa.

Východiskem náboženské prevence narušené rodiny je modlitba církve a s ní i modlitba rodiny a v rodině. Základní a nenahraditelnou součástí rodinné výchovy k modlitbě je konkrétní příklad rodičů a svědectví jejich života: pouze prostřednictvím společné modlitby s dětmi proniknou otec i matka, kteří tak plní vlastní funkci královského kněžství, do hloubi srdce svých dětí a takto vtisknuté stopy nedokáže pozdější život vymazat. Příklad čestného myšlení a jednání rodičů, podepřený společnou modlitbou, je školou života, je nadmíru záslužným úkonem bohoslužby; takto vnáší do svých domovů mír a budují Církev.

Je-li člověk v hloubi své duše nábožensky informován a připoután pevným poutem ke Kristu, pak i nepříznivá situace v některých rodinách, zvláště rozvodovost, působí poučně. Křivka rozvodovosti připomíná pokřivené U, což znamená zhruba toto: čím jsou snoubenci v den sňatku mladší, tím častěji se rozvádějí; brzy však křivka prudce poklesne a pak opět stoupá. Z toho plyne poučení: nečeňme se do sňatku, je-li nám 20 nebo méně let /zejména jsme-li mužského pohlaví/; ale také nečekejme, až nám bude přes třicet.

Ve veřejném mínění se dnes rozšířil názor, že tam musí každý. Do hrobu jistě, ale proč do manželství? A že tam musí co nejdříve. Ne do hrobu, nýbrž do manželství.

S úctou a bez ironie bychom měli smeknout před starším mládencem a neprovdanou ženou, kteří si odůvodněně a zavčas

uvědomili, že se v takovém případě musí rozhodnout, zda budou odpovědně sdílet život v rodině - a kteří z toho vyvodili důsledky navzdory nejrůznějším tlakům a četným ústrkům. Je jich velice málo, ale patrně méně, než by mělo být. Pro člověka informovaného v duchu radostné novozákonní zvěsti je i tohle velkým poučením. Uvědomuje si totiž, že těch, kteří nevstoupili do manželství ani ne tak pro své případné nedisponování k manželství, jako pro své podstatně vyšší povolání, a zasvětili život Kristu, přijali řehli a žijí v celibátu, je ještě méně.

Sexualita a zákon Boží

Sexualita člověka je velmi složitý problém; netýká se jen těla, nýbrž proniká celou lidskou bytostí, její oblast psychickou i duchovní. Mnoho bylo napsáno o sexualitě, zvláště v posledním období dějin, rozumného, co vzdělává a nerozumného, co kazí mravy národů. Zabývali se teolog sexualitou, musí sestoupit až k stvoření člověka, k prvnímu hříchu a vykoupení, aby získal správný postoj k této složce lidského života.

1. Sexualita a osobnost křesťana.

Boží zjevení nám ukazuje na stránkách Písma první lidskou dvojici, které praví Stvořitel: "Buďte plodní, rozmnožujte se a naplňte zemi" /Gen 1,28/. To je základní součást Božího plánu. A autor Geneze praví o této dvojici: "Oba byli nazí, člověk i jeho žena, a nestyděli se navzájem." Nahota je zřejmě neodráždila, byla jim přirozená. Byla v nich zřejmě v předem směřu dokonalá harmonie.

Pak podle Písma přišel hřích. První hřích prvních lidí a ten porušil tuto překrásnou harmonii a ozvala se sexualita, když ztratili dětinný vztah k Bohu-a proto se skrývali před Bohem. "Bál jsem se, že jsem nahý", odpovídá člověk svému Stvořiteli, který ho hledal.

Hřích způsobil zmatek v sexuální oblasti člověka a tento zmatek ho provází stále v podobě mučící přitažlivosti jednoho k druhému, v silné touze, instinktu, který často ovládne člověka a vyvolává katastrofy. Odtud stálý boj, chtěli člověk tento sexuální instinkt udržet pod vládou rozumu.

První hřích způsobil rozvrat v člověku. Zjevení o něm mluví a připomíná také ostatní jeho následky, ale slibuje také Vykupitele, který se narodí z ženy. Syn Boží, když se stává člověkem, neodmítá tělo; přijímá je jako nástroj vykupitelského utrpení. V tajemství vtělení Syna Božího se tělo a také jeho sexualita, která k němu patří, účastní na vykoupení, a proto zneužívání těla a sexuality k hříchu se nám musí jevit jako svatochrádež. Tak to viděl sv. Pavel, když psal v 1. listě Koinťanům: "Tělo není pro smilnění; je pro Pána a Pán pro tělo... Nevíte, že vaše těla jsou údy Kristovy? Smím tedy vzít údy Kristu a udělat z nich údy nevěstky?... Což nevíte, že kdo se oddá nevěstce, je s ní jedno tělo?... Kdo se však oddá Pánu, je s ním jeden duch" /6,13n/.

A všimněte si, že sv. Pavel jde ještě dále, když v listě Efesanům ukazuje, jak správné užívání sexuality v řádném manželství symbolizuje jednotu Krista s církví: "Opustí-li člověk otce i matku a přilne k své manželce a budou dva jedno tělo" /5,22-32/.

Bůh stvořil člověka muže a ženu a dal jim sexuální instinkt, touhu muže po ženě a ženě po muži, aby mohli plnit Boží příkaz: "Množte se, naplňte zemi." Hřích způsobil v této sféře člověka těžký rozvrat. Kristovo vykoupení neodstranilo všechny následky hříchu; zůstala žádostivost, která je schopna svést vykoupeného člověka na scestí, jestliže ji ne-

ovládá za pomoci milosti, získané Kristem a nabízené všem, kdo ji potřebují. Za činnou spolupráci člověka s nabízenou milostí je možné překonat obtíže, prýšící z rozbouraného sexu, a jeho síly řídit cestou vyjádřenou zákonem Božím. Jak patrné, nejde o odstranění sexu, této mohutné síly v člověku, nýbrž o její spojení s čistě láskou a podřízením zákonu rozumu, osvíceného vírou. Pevná vůle, spoléhající na pomoc Boží, kterou si stále vyprošuje modlitbou, to dokáže.

Tu vidíme základní rozdíl mezi sexualitou člověka a zvířete, a je třeba si to uvědomovat. Zvíře je, řekli bychom uzavřeno ve své sexualitě, nechává se jí plně ovládat. Jedná zcela podle instinktu a nutností své přirozenosti, kdežto člověk je odpovědný vzhledem k přirozené sexualitě a jeho morální činnosti je ovládaný podle rozumu a Božího zákona. Tu se zvláště uplatňuje lidská svoboda, která charakterizuje člověka v řádu činnosti. Nelze proto chápat lidskou sexualitu jako záležitost čistě animální, cizí duchu, takže jím může a nemusí být ovládána. Tím, že patří k celku lidské osoby, je podřízena rozumové stránce člověka.

Sexualita je lidská síla, která slouží člověku a lidské společnosti, jestliže je ovládána rozumem a vůlí a řídí se zákonem Božím; s uzavřením však mravní život jednotlivce i společnosti, jestliže se zbaví pout mravního zákona a řídí se jen nenasytnou žádostivostí.

2. Sexualita na scestí.

Žádný seriózně myslící člověk nepochybuje o tom, že dnes je sexuální život v celém světě na scestí. Sexuality je dnes plný svět a místo, aby se nechala ovládat člověkem, ovládá jeho myšlení a jednání. Kdo nevidí, jak zaplavuje sexus literatura, film a televizi, jakoby měl být hlavním zájmem člověka? Tak proniká a to zpravidla podle nezdravých mravních zásad do myšlení lidstva a ovlivňuje celý jeho život: soukromý i veřejný a velmi často podlamuje i pracovní

morálku. Tam, kde se sexus stal pramenem zisku, je problém ještě bolestnější a tíživější, protože výrobce nabízí to, co více táhne, bez ohledu na mravní hodnoty, a konsument je tím hladovější, čím se více sytí mravní špínou. Takovým směrem se šíří sexualita, když se vymkla kontrole a vědní rozum. Nešťastné kraje, kde vládne sexuální bezuzdnost!

Dnes, bohužel, přispívají k úpadku sexuální etiky i různí falešní proroci. Odmítají přirozený zákon, který mluví ve prospěch lidské důstojnosti, vyzvedá potřebu sebekázně a poslušnost rozumu, jakožto řídící síle i sexuálního života, omlouvají neomluvitelné a tak vedou na cestu hedonismu. O pozitivním zákonu na stránkách Písma proti zneužívání sexu řeknou, že tento zákon není absolutní, neměnnou normou, platil prý tehdy, kdy byl dán, neplatí však už pro naši dobu. Tak jsou i mnozí křesťané uváděni v pochybnosti, zvláště když se najdou i takoví vykladaatelé Písma, kteří svými falešnými názory uvádějí věřící do bludů odmítáním církevních směrnic.

Sv. Pavel mluví docela jinak a je třeba, abychom si tu připomněli jeho slova z 1. listu Timotejovi o církvi, kterou nazývá "sloupem a základem pravdy" /3,15/. Jejím úkolem je autenticky vykládat slovo Boží a ukazovat cestu časného života k věčnému. Její slovo je pro nás rozhodující v pochybnostech. Proto dnes, kdy je tolik pochybností i v morální oblasti lidského života, je třeba se obracet k směrnicím, které nám dává církev svým neomylným magisteriem. Všechny mají na mysli plný rozvoj člověka, rozumové bytosti, a také Božího dítěte, které si má svým dokonalým životem na zemi zasloužit věčnou blaženost u Boha. Říká-li církev, že sexuální akt a sexuální život má své morální ospravedlnění jen v řádném manželství, podává nám neomylnou zásadu, vyjádřenou v Písmě svatém a přijímanou v celé křesťanské tradici.

Vzhledem k tomu, že sexualita je dnes zvláště v některých směrech opravdu na scestí, podává Kongregace pro

nauku věry 22-30-34. Prohlášení Kongregace pro nauku
níce ve světle katolického učení o některých otázkách kato-
lické etiky, o těch totiž, které jsou dnes podle názoru Kon-
gregace nejaktuálnější. Jsou to otázky: předmanželského po-
hlavního styku, homosexuality, masturbace a vědomí odpověd-
nosti před Bohem za tyto skutky, které se i u mnohých křes-
ťanů ztrácí. Proto několik slov o každé z těchto otázek.

a/ Předmanželský styk pokládali křesťané za všech dob
za nedovolený, a proto hříšný. Dnes si dělají mladí lidé
na něj právo alespoň v případech, kdy jejich známost je už
tak daleko, že počítají s manželstvím. Mnozí však začínají
známost /která třebas brzy skončí/ sexuálním stykem, pro-
tože, jak praví, je třeba takto zjistit, zda se k sobě hodí.
Když vydala Kongregace pro nauku nový zmíněnou Deklaraci,
uspořádala milánská mládež hrubým způsobem protest v milán-
ské katedrále a některé noviny neomaleným způsobem útočily
proti svatému Otci Pavlu VI.

Z toho je vidět, že církev čala do živého a ukázalo se,
jak mnozí nechtějí uznat, že pohlavní spojení je legitimní
jen mezi mužem a ženou v řádném manželství. Nic na věci ne-
mění ani sociologické zjištění, že tento předmanželský styk
je dnes tak častý, že je nutné, jak praví, ho uznat za při-
rozený a samozřejmý a nevidět v něm nic hříšného. Sociolo-
gicky je také zjištěno, že v některých krajích téměř všich-
ní lidé kradou, a přesto krádež zůstává krádeží a hříchem.

Písmo svaté mluví v této věci zcela jasně. Kristus pra-
ví, že "každý, kdo se dívá na ženu žádostivě, už s ní zci-
zoložil ve svém srdci" /Mt 5,28/. Jestliže i myšlenka a tou-
ha po něčem, co není dovolené, je hříšná, čím více bude ne-
dovolený skutek, jestliže se v něj nedovolená touha promění.

Předmanželský styk z hlediska naší morálky je jednodu-
ché smilstvo, které je zavrženo jak ve Starém tak v Novém
zákoně. Zvláště sv. Pavel, který se setkal v Korintě s růz-
nými druhy smilstva, mluví o něm na více místech. Jak ne-
důstojný je tento hřích pro křesťana, ukazuje v 1. listě

Korintánům. Napomíná křesťany, kteří před tím žili ve společnosti pohanů: "Varujte se smilství! Každý hřích, kterého se člověk dopustí, je mimo tělo, avšak kdo smilní, hřeší proti vlastnímu tělu. A nevíte, že vaše údy jsou chrámem Duha svatého, který je ve vás, kterého máte od Boha, a že nepatříte sobě?... Oslavujte proto Boha ve svém těle!" /6,18n/.

Vědomí této skutečnosti musejí mít mladí lidé hluboce v sobě, jí musí být proniknuto jejich myšlení a cítění, mají-li vstoupit do manželství čistí. Je třeba také z hlediska pastoračního jim zdůrazňovat vzhledem k jejich budoucnosti, že jen čisté mládí a v čistotě prožitá doba známosti je zárukou šťastného života manželského. Má-li vytrvat manželství až do smrti, je třeba pevné vůle, schopné obětí, a ta se vychovává a cvičí v době známosti sebezáporem a odříkáním. Většinu manželství, která zkrachovala, předcházela soustavná předmanželská styk.

b/ Homosexualita patří mezi pohlavní úchyvky. Je to pohlavní styk mezi osobami téhož pohlaví. Pederastie mužů s mladistvými je u nás trestná. U žen mluvíme o safické nebo lesbické lásce.

V poslední době někteří moralisté se tak dávají ovlivňovat psychology, že příliš zmenšují odpovědnost za homosexuální skutky nebo je od ní vůbec osvobozují. Praví totiž, že je třeba rozlišovat mezi homosexualitou vyléčitelnou a nevyléčitelnou. Vyléčitelná má být léčena; nevyléčitelnou je prý třeba chápat jako stav, který je pro tohoto člověka přirozený. Nelze mu proto nic vytýkat, když žije podle své přirozené konstituce. Jeho perversita je pro něho přirozená. Není schopen žít podle způsobu normálního sexuálního života, když necítí k němu žádný vztah, a proto třeba uznat, že jedná správně, když se řídí svým přirozeným sklonem. Jinak by musel žít samotářským životem a to je pro něho neúnosné.

Homosexualita není moderní hřích; znal ji velmi dobře i pohanští starověk a sv. Pavel se na ni dívá jako na trest za nedostatek úcty k pravému Bohu, kterého mohli poznat

z jeho stvoření. "Proto je Bůh vydal hanebným vášním, plše křesťanům v Římě. Vždyť jejich ženy zaměnily přirozené obcování za protipřirozené. A podobně i muži zanechali přirozeného styku se ženou a ve svých žádostech vzpláli k sobě navzájem, když muž s mužem páchal nestoudnost..." /1,26n/. A když připomíná Apoštol tento hřích v 1. listě Korintňanům, praví, že těm, kdo ho páchají, se nedostane podílu v Božím království /6,9n/.

Je pochopitelné, že církve nemůže smýšlet o homosexualitě jinak než smýšlí Písmo svaté. Může radit zpovědníkům - a to také dělá - aby jednali s kajícíky, kteří upadají do tohoto hříchu s velkou mírností a trpělivostí, aby soudili o tíži jejich viny vždy opatrně, aby je vždy znovu povzbuzovali k sebezáporu a vlévali jim důvěru jak v sebe samy, tak také v pomoc Bžší, když vytrvají ve snaze překonat tyto obtíže morálního pokroku. Nikdy však je nesmějí vést tak, aby v hříchu klidně pokračovali v přesvědčení, že jejich přirozená náklonnost k němu jim k tomu dává právo a je osvobozena od mravní odpovědnosti. Dekret Kongregace praví, že ve smyslu Písma svatého jsou homosexuální skutky svou vnitřní povahou nezřízené a nikdy je není možno žádným způsobem schvalovat.

K tomu bych ještě připojil úsudek známého moralisty Bernarda Häringa. K otázce odpovědnosti homosexuálů praví: "Jejich sklon je omlouvá právě tak málo jako přirozená vášně smilníka. Jsou odpovědní podle skutečné míry jejich svobody. Proto je třeba se stavět energicky proti kampani homosexuálního prostředí ve prospěch všeobecné beztrestnosti, zvláště když k jejímu zdůvodnění se snaží dokazovat, že jejich neřest je něco normálního." /La Loi du Christ, Desclée 1966, III, 42L/.

c/ Masturbace /pohlavní sebeukájení, onanie, ipsace/ patří mezi ty morální skutky, které značně odlišně posuzuje dnešní psychologie a mravouka, držící se tradičního učení Církve.

Dnešní psychologie, která vychází na prvním místě z biologie, tvrdí, že masturbace je přirozený jev, zvláště u dospívající mládeže velmi častý, který nelze kvalifikovat jako morálně závadný. Ta skutečnost, že masturbace je tak častá, jak dokazuje sociologický průzkum, je prý důkazem, že je přirozená, člověk jí nikomu neškodí, a proto v ní nelze vidět morální závadu.

Katolická mravouka v celé své tradici viděla v masturbaci skutek, který sám sebou ve své podstatě je těžce hříšný. Zásadní důvod je ten, že sexuální potěšení, které někdo hledá v masturbaci, náleží pohlavnímu úkonu v řádném manželství, ve kterém se spojuje muž a žena ve vzájemném sebedarování na základě oboplné lásky. Masturbace však, záležející v sebeukájení, je proto sexuální úkon nepřirozený a protipřirozený. V něm nehledá člověk sexuální potěšení v normálním pohlavním spojení, nýbrž v sobě samém a sám si je působí, takže nejsprávnější název tohoto hříchu je *inceste*. Schází tu sexuální vztah mezi mužem a ženou, jehož uskutečnění je cílem sexuálního aktu.

Psychologové také často říkají, že masturbace není škodlivá a že přehánějí ti, kdo poukazují na její nebezpečí pro zdraví. To možná platí pro případy, kdy někdo neupadá často do tohoto hříchu. Je však známo, že ten, kdo se dostane do jeho zajetí, poddává se mu stále víc a více, je stále méně schopen se ho zbavit jakoby jím byl posedlý, zeslabuje svou nervovou soustavu, stává se roztržitý, ztrácí smysl pro vytrvalost v práci, ke všemu je apatický, takže i když není patrný vliv na psychologickou stránku jeho zdraví, projevuje se na jeho intelektuálním a morálním charakteru.

Praví-li katolická morálka, že masturbace je skutek sám sebou těžce hříšný, nechce tvrdit, že je tomu tak v každém případě. Záleží také na subjektivním stavu každého jednotlivce, na síle, schopnosti a snaze odporovat pokušení, na hloubce návyku, který se tu stává téměř druhou přirozeností a zeslabuje tím více schopnost resistance, čím je sám sil-

nější. I když tu nemůžeme jednoduše přijmout odpověď hřešícího, připouštíme, že může být menší nebo větší podle jeho morální vyspělosti a podle menší nebo větší dobrovolnosti konkrétního skutku.

Poněvadž dnes, kdy fantasmii mladého člověka se nabízí zvláště v literatuře a v komunikačních prostředcích tolik obrazů dráždících jeho sexualitu, není divu, že musí často těžce zápasit s pokušeními, která slibují tělesné potěšení.

Mezi prostředky k vítězství v tomto boji za čistotu duše patří vedle modlitby především svátost pokání a eucharistie. Úkolem zpovědníka je ukazovat správnou cestu. Nezatrácovat, nýbrž pomáhat. A to v nepřestávající trpělivosti. Toho, kdo je skleslý, potěšit, v malomyslnosti dodat důvěry, v nejasnosti a nejistotách přinést žádoucí světlo a vždy znovu podávat pomocnou ruku k povstání, kdykoliv se opakoval pád. Takto možno vyléčit i toho, kdo už na sebou zoufal.

d/ Deklarace Kongregace víry v souvislosti s uvedenými problémy sexuální etiky se zabývá také otázkou těžkého hříchu. Je to otázka zcela aktuální a značně obtížná zvláště vzhledem k tomu, že dnešní člověk většinou těžce chápe pojem hříchu. Papež Pius XII. správně napsal: "Největší hřích dneška je ten, že lidé začínají ztrácet smysl hříchu." Je to pochopitelné, protože pojem hříchu je spjat s pojmem Boha. A proto tam, kde slábne vědomí Boha, ztrácí se povinnost i smysl hříchu.

Člověk chybí. To připouštějí všichni, protože tyto chyby jsou viditelné v denním životě všech lidí. Většinu z nich zařazuje mravovka do kategorie všedních hříchů, které jsou hříchy jen analogicky. Některé však kvalifikuje jako těžké, to jest hříchy v pravém slova smyslu, a ty působí roztržku mezi člověkem a Bohem, ztrátu milosti a Božího přátelství a věčné spásy, jestliže v nich setrvá člověk až do smrti.

Podle tradičního pojetí je těžký hřích dobrovolné přestoupení morálního zákona ve vážné věci. Dnes někteří odmítají teologickou tradici v otázce hříchu a pokládají za těžký hřích jen odpor, kterým se někdo staví přímo a formálně proti Bohu, výslovně odmítá poslušnost jeho zákonům a nebo tak miluje sebe, že úplně vylučuje bližního ze své lásky. Jen takovým způsobem by prý porušil Kristův zákon o lásce k Bohu a člověku, ve kterém jsou obsažena všechna přikázání.

V oblasti sexuální morálky by bylo zvlášť nesnadné něco pokládat za těžký hřích, protože tu jedná člověk pod vlivem vášně, jeho vůle je tím zeslabena, jeho odpovědnost je malá nebo žádná, takže prakticky nelze mluvit o těžkém hříchu. Nadto je někdy rozhodnutí člověka ke skutku podporováno bliženskou láskou a ta je ospravedlňuje a tím vylučuje těžký hřích.

Co říká na toto řešení otázky těžkého hříchu Písmo svaté? - Viděli jsme už některé texty, ze kterých je patrné, že budou vyloučeni z Božího království všichni, kdo se oddávají tělesným hříchům /1 Kor 6,9-10/. Tělesné hříchy, vyjmenované tam sv. Pavlem, nejsou hříchy všední. Připomněl bych tu ještě, co říká sv. Pavel v listě Efeským 5,5: "Smilství a všeliká nečistota... ať není ani jmenována mezi vámi... Neboť to si dobře zapamatujte, že žádný smilník nebo nečistý... nemá dědictví v království Kristově a Božím."

Hříchy nečistoty, které nazývá Písmo "skutky těla", jsou tedy naprosto neslučitelné s "Duchem", proto je také nová existence těch, kteří byli hříchem duchovně mrtví a vstali spolu s Kristem. Nečistota v jakékoliv podobě je atnetát navlastnické právo Kristovo nad těly, jak ukazuje sv. Pavel /1 Kor 6,13/. Je to provinění proti Kristovu tělu, ke kterému patříme křtem; je to profanace chrámu Ducha svatého, ve kterém přebývá /1 Kor 6,19/. To všechno jsou texty Písma, které jasně ukazují, že skutky proti čistotě jsou vážným porušením Božího zákona, a proto samy o sobě

těžkým břichem. Člověk pak je za ně odpovědný v té míře jak je konal uvědoměle a dobrovolně.

Církev nemůže mluvit jinak než Duch svatý v Písmě svatém. Proto odmítá nesprávné názory některých moderních autorů a učí, že "člověk těžce hřeší nejen tehdy, když jeho skutek vychází z přímého pohrdání Bohem a bližním, nýbrž také tehdy, když vědomě a dobrovolně z jakéhokoli důvodu volí to, co je těžce nezřízené. V této volbě je obsažen pohrdání Božím prikázáním; člověk se odvrací od Boha a ztrácí spojení s ním v lásce. Podle křesťanské tradice však a podle učení církve a jak uznává i zdravý rozum morální řád sexuality obsahuje tak vzácná dobra lidského života, že každé přímé porušení tohoto řádu je těžké." Tak čteme ve zmíněné Deklaraci/10/.

3. Ctnost čistoty ovládá sexualitu.

Světlo vítězí nad temnotou a čistota přemáhá projevy sexuality, pokud nejsou v náležitém řádu: ctnost triumfuje nad neřestí. Čistota není ovšem jen ovládání pohlavního pudu, jeho potlačování. To je pouze její negativní stránka. Bernard Haring právem vyzvedá její pozitivní stránku. Čistota je především postoj úcty před posvátnou skutečností manželství, vzhledem k němuž stvořil Bůh člověka s mohutností sexuality. Panenství o ní víc, s ní počítá a ji sublimuje. Tento postoj úcty k manželství, ve kterém se má sexualita uplatnit, je takový, že i když člověk vyznává svrchovanou cenu manželství a posvěcení manželského života, dívá se přesto jako na něco vyššího na zřeknutí se veškeré sexuální činnosti pro království nebeské.

Křesťanská čistota nezáleží tedy žádným způsobem v pohrdání sexem. Positivní úcta k němu, kterou čistota přiznává, jde naspak až k nejzazším hlubinám tajemství sexuality tím, že plně uznává hodnotu jejího užívání v manželství. Chrání se však vidět ji jako něco absolutního.

Tato úcta k sexualitě, která je podstatná v křesťanské čistotě, je povahy náboženské. Zrcadlí se v ní účast na stvořitelském díle Božím. Tajemství života, plodnost sexuálního spojení vyvolávají posvátný pocit a udělují jistým způsobem čistotě božskou vlastnost. /c.d.str. 404/. Takto chápaná čistota se dotýká celé osobnosti člověka jak v jeho činnosti vnitřní, tak vnější a přispívá velkým dílem k utváření jeho morálního charakteru.

Sv. Pavel pracoval mezi pohany a viděl zvláště v Korintě a Římě, kam až dospěla mravní zkáza, jak prostého lidu, tak vyšších společenských vrstev. Proto je v jeho listech tolik volání po ctnosti čistoty. Píše křesťanům, kteří domedávna byli pohany a pro mnohé nebylo snadné opustit pohanické mravy té doby a přijmout tvrdý řád křesťanské mravnosti. Pavel nepřestává apelovat na jejich příslušnost ke Kristu, když se s ním spojili na křtu, aby jim pomohl rozhodnout se pro život v čistotě.

"T^o je Boží vůle: vaše posvěcení. Proto se zdržujte smilstva," píše křesťanům v Soluni /4,3/. Křesťanská svatost, ke které jsou všichni povoláni v přijetí křestní milosti, se nedá spojit s nečistotou. "Bůh nás přece nepovolal k nečistotě, nýbrž k posvěcení. A proto kdo tím /příkazem/ pohrdá, nepohrdá člověkem, nýbrž Bohem, který vám dává také svého svatého Ducha /Sol 4,3.8/. Tak hledí Apoštol přimět křesťany, kteří opustili pohanství a spojili se s Kristem, aby opustili také pohanické názory a zvyky. Že to pro mnohé nebylo snadné, je pochopitelné.

A není to snadné ani pro nás, pro dnešní křesťany, třebaže máme za sebou dlouhé dějiny křesťanské askese v duchu Kristova evangelia a obrovské množství vzácných příkladů čistoty na různých úsecích života: v manželství, v kněžském celibátu a životě klášterním a také ve světě u těch, kdo nesli ochotně svůj kříž a šli za Kristem ve stálém sebezáporu. Každý člověk v menší nebo větší míře cítí rozpor mezi tělem a duchem, který se občas objeví v té podobě, jak

ho popisuje sv. Pavel v listě Římanům. Vlastní zkušenosti nás nutí říci s Apoštolem: "Radostně souhlasím s Božím zákonem, když usuzuji jako člověk vnitřní. Pozoruji však, že je v mých údech jiný zákon, který je proti zákonu mého rozumu a dělá ze mne zajatce zákona hříchu" /7,22/. Ale tak jako Pavel nezoufal, nýbrž plně se opřel o Ježíše Krista, tak musí i křesťan v boji za čistotu následovat Apoštola: v důvěře o pomoc Boží bojovat a vítězit na poli čistoty.

A co nás se týče, musíme nadto k tomuto boji vychovávat také ty, kdo jsou nám svěřeni. V Deklaraci se praví na naši adresu: Bude třeba zvláštním způsobem pečovat o to, aby věřící byli přesvědčeni, že církev hájí uvedené zásady ne jako něco zastaralého, čím nelze hýbat, a co je třeba zachovávat jako pověry nasáklé namicheismem, jak se nám vytýká, nýbrž na základě pevného přesvědčení, že tyto zásady plně odpovídají božskému řádu stvořených věcí a Kristovu duchu, a proto také lidské důstojnosti.

Co by měla vědět křesťanská maminka.

O modlitbě za dítě a s dítětem:

Především co je to modlitba? Jedna z definic zní: Modlitba je pozdvižení mysli k Bohu. Neboť je to rozmluva /dialog/ s Pánem Bohem. Jinak: Modlitba je dech duše. Bez dechu umírá tělo, bez modlitby umírá duše. -Žalmista zpívá: Má duše po Tobě žízní /Bože/, prahne po Tobě mé tělo, jak vyprahlá, žíznivá, bezvodá země. /Ž. 62/.

Matce by mělo být jasno právě v této oblasti, aby po takové hlubší přípravě se mohla dát do radostné výchovy svého dítěte.

Kdy začít? Ještě před narozením. Křesťanská matka by nikdy neměla zapomínat, že její dítě má nejen viditelné tělo, ale i neviditelnou duši. A tak jako dbá rady odborné lékařky před narozením dítěte, pak po narození dbá na správnou výživu, dostatek vitaminů a čerstvého vzduchu, tak nesmí zapomínat na duši dítěte, která existuje již od chvíle početí. Matka nabídne své tělo dítěti a Bůh stvoří duši, která je učiněna k obrazu Božímu. A ten živý obraz Boží v nás je vždy originál, nikdy to není kopie. - Člověk, na kterého se právě díváme, má snad někoho podobného, ale přesně takový nikdy nebyl stvořen a nikdy se nebude opakovat. Tuto genialitu Božího tvoření dokazuje daktyloskopie /nauka o otiscích prstu/. - Proto, maminko, nezapomínej, že dítě, které Ti Bůh dal, je darem svěřeným. -

Z uvedeného vyplývá, že dítě potřebuje duchovní péči ještě před narozením, předně modlitbou a častým svatým přijímáním /obou rodičů/.

Které období je zvlášť důležité?

Zkušeni pedagogové říkají, že první tři roky u normálního dítěte jsou nejdůležitější, kdy se rýsují základy charakteru člověka. Je tedy třeba věnovat zvýšenou pozornost kázni, řádu, poslušnosti, návyku co se smí a co se nesmí.

Po o d ř í k á n í je nutné. Též potlačování sobectví je velmi důležité. A počátek je problém kázně. Již Komenský prohlásil: Škola bez kázně je mlýn bez vody. Je zásadně nutné dítě trestat! Trestat to neznamena bít dítě hlava nehlava. Ale přiměřeně: Nemluvněti stačí plácnutí po žadečku rukou maminčinou, to účinkuje a jako by to od maminky nebolelo. Pohravkování může způsobit poškození třeba ušního orgánu. V žádném případě by křesťan neměl bít nikoho po tváři, v ní je totiž odraz tváře Kristovy!

K á z e ň - to je výchova k poslušnosti, ne k poslušnosti cvičeného psa ani k trestanecké poslušnosti. U malého dítěte vyžaduj poslušnost trpělivě, ale nemluv s dítětem samými rozkazy. Neříkej desekrát: Pojď k obědu! Nebo: Že ti nabiju! Musí stačit jeden příkaz a po neuposlechnutí pak následuje naplácání. - Dítě si musí zvykat na to, že po provinění následuje trest. To ovšem dítěti nevysvětlujeme proč. Stejně důsledně musí postupvat jak matka, tak i otec. - Maminka by neměla říkat: Počkej, až přijde tatínek, to dostaneš. Tatínek se nesmí stát strašákem ve výchově! V žádném případě však netrestajte děti v rozčilení.

O d ř í k á n í. To zní nemístně přísně, ale i dítě si musí zvykat, že nemůže mít všechno, na co se podívá. Proto se lépe vychovává několik sourozenců, takže si dítě zvyká dělit se s druhými a tím se potlačuje sobectví. Když si dítě dříve odřeknout kornout zmrzlinu, kus čokolády, hlt piva, později cigaretu, zakázaný film atd., je to důsledek správné výchovy. To jsou základy, na kterých člověk formuje svou osobnost v pravé svobodě. Tato svoboda se nesmí zaměňovat za v o l n o s t b e z z á b r a n í !

P o h á d k y _ a _ n á b o ž e n s t v í .

Když dítě chodí do mateřské školy, naučí se hravě různým říkánkám. Z domu už zná modlitbičku Andělíčku... a když přijde třeba na návštěvu strýček, dítě se pochlubí, odříkává Andělíčku, můj strážníčku a vplete do toho říkanku: Šel zajíček brázdou...

Musíme taktně dítěti připomínat, že ta, co se učí ve školce, je říkanka a že večer neříkáme říkanky, ale modlíme se. - Ve staré škole bývalo rozlišení dítěti výraznější: Pan učitel někdy vyprávěl pohádky a "velebný pán" učil náboženství. - Komenský napsal: Děti, toť malá opičátka jsou. Když tedy dítě vidí denně rodiče se modlit, nikdo je nemusí poučovat a připomínat. Modlitba rodičů už sama má výchovný účinek i samozřejmě duchovní.

Je známo, že děti milují pohádky, které se jim neomrzí, i když se opakují. Máme veliké bohatství národních pohádek, které mají výchovnou cenu v tom, že dobro nakonec vítězí a zlo bývá potrestáno. /Z dětské literatury: B. Němcová, K.J. Erben, B.M. Kulda, J. Karafiát, Devatero pohádek od K. Čapka je až pro vyspělejší čtenáře./ Když snad máme ilustrovanou Bibli, nedávejme ji předčasně současně s pohádkami.

Dětem předškolního věku můžeme předčítat jedinečnou knihu, Broučky od Jana Karafiáta a později se to může stát první knížkou, kterou si malý čtenář samostatně přečte. Je to vzácně jemné a výchovné dílo, psané jednoduchým slohem, odpovídající dětskému způsobu myšlení. Navíc jsou lahodné ukázky modlitby, které se děti lehce naučí a mohou je recitovat "jako u Broučků".

Ráno se broučci modlili:

Ó náš milý Bože,
povstali jsme z lože
a pěkně Tě prosíme,
dej ať se Tě bojíme,
bojíme a posloucháme
a přitom se rádi máme.

Jejich večerní modlitba:

Podvečer Tvá čeládka,
co k slepici kuřátka,
k ochraně Tvé hledíme,
laskavý Hospodine.

Po večerní modlitbě bych doporučoval políbení maminky na čelo dítěte a křížek svěřenou vodou. - Je-li maminka jen trochu zpěvačkou, může polohlasně zazpívat nějakou ukolébavku či mariánskou píseň. Toto je styl výchovy křesťanskou

matkou; vytrvá-li dítě, bude se líbit Bohu i lidem a žádný bludný chuligán z něj nevyroste.

Z á v ě r : Z tohoto stručného třístránkového pojednání o výchově dítěte lze vyvodit fakt, že výchova je velice složitá záležitost a řešení problémů nelze zasadit do nějaké šablony. Výchova je naprosto individuální činnost. Přesto jsem četl zajímavý "recept". Kard. Josef Beran, rodák z Plzně, si kdysi vyšel za město do polí; uviděl tam známou matku-vdovu, která pracovala na poli a čtyři synáčci jí pomáhali. Dal se s ní do řeči: Maminko, jak to děláte, že sama stačíte na výchovu těch chlapců, vždyť je znám jako vzorné děti. - Matka odpověděla: Mám s nimi hodně starostí a když nějaká přijde, pomodlím se k Du-chu Svatému a On mi vnukne, co právě v té situaci mám dělat. A vždy to bylo správné rozhodnutí... A tak učený prof. Dr. Josef Beran užasl nad takovou moudrostí prosté, ale hluboce zbožné ženy...

Milá maminko, zamyslete se nad touto zkušeností!

Informace - Informace - Informace - Informace - Informace

Statistika varuje - sebevražednost dětí u nás je jedna z nejvyšších ve světě

Dokonalé sebevraždy:

rok	do 14 let	15-19	celkem včetně dospělých
1978	15	48	2502
1979	19	68	2331
1980	18	60	2363

Sebevražedné pokusy:

	do 14 let	15-19	celkem vč. dospělých
1978	111	1144	5592
1979	176	1217	5712
1980	115	954	5170

In.: Chaloupka, Luboš: Úvod do sociální patologie, 4.díl
Sebevražednost dětí a mládeže Praha SPN 1986, 57 s.

- - - - -

Provazník Dušan, Plávková Olga, Zeman Svatopluk, Macháček Ladislav

Žena, rodina a mládež v rozvoji socialistické společnosti
Sociologie 18, 1986, č.4, s.397-414

V posledních desetiletích u nás došlo k rychlému praktickému narušení starých, tradičních společenských útvarů. Jedním z nich je i rodina.

Jsou rozeznatelné 3 tendence:

1. horizontální zužování rodiny
2. vertikální rozšiřování rodiny
3. růst neúplných rodin

1. nízký věk snoubenců, kumulace porodnosti do 30. roku věku ženy, rychlá přeměna manželství na rodinu, rozvodo-

vost - to vše vede ke zmenšování velikosti rodin se závislostí mi dětmi. Důsledkem je uvolnění starší generace, vznik tzv. rodin prázdného hnízda, počet prarodičů od 45. roku jejich věku se zvyšuje. Nízký počet dětí v rodině a malý věkový rozdíl mezi sourozenci způsobuje ztrátu tradiční funkce rodiny - výchovu k rodičovství prostřednictvím péče dětí o sourozence. Mnohé matky se tak setkávají poprvé s kojencem až tehdy, když ho samy porodí, rodiče jsou bezradní, neznají potřeby malých dětí. Příchod dítěte pak přináší vysokou zátěž rodiny a dochází k rozvodům.

2. Prodlužuje se střední délka života žen, porodnost je kumulovaná do nižšího věku, roste počet opakovaných manželství. V jedné linii spolu žijí 4-5 generací. Prarodiče se orientují na vnoučata, nikoli na své žijící rodiče, kteří však potřebují více pomoci. Žádná společenská pomoc nemůže nahradit osamělost starých lidí. Důstojný odchod ze života není zabezpečen. Společnost nezabezpečuje hlavně ve městech takové bytové možnosti, aby se rodina mohla starat o své starší příslušníky.

3. Roste rozvodovost, roste počet dětí narozených mimo manželství, rostou opakovaná manželství. Společnost vyzdvihuje rodinné vztahy, nikoli manželské. Např. v NDR se v roce 1982 narodilo mimo manželství 25% dětí. Ženy si sice přejí děti, ale nechtějí se vázat manželstvím, protože společnost takovéto děti spíše zvýhodňuje. Tím, že se tvrdí, že děti z rozvrácených manželství jsou špatně vychované, dává se prostor pro traumatizaci rodičů, kteří se přestávají o výchovu snažit. Počet rozvodů dále poroste.

To vše však neznamená, že by manželství jako instituce bylo v nepřekonatelné krizi, nebo že snad manželství splnilo historickou úlohu a vývoj jde jiným směrem. Uvedené skutečnosti svědčí o tom, že se formují nové manželsko-rodinné vztahy a o tom, že mnohé věci společnost opomenula zajistit.

České knihy pro děti a mládež

Chceme-li koupit dětem zajímavou a dobrou knihu, volíme obvykle podle věku dítěte a svých zkušeností něco z národní klasiky. Stává se však v posledních letech, že i pohádky Boženy Němcové a K.J. Erbena jsou upraveny tak, "aby jim současné děti lépe rozuměly". Tak znělo vysvětlení upravovatelů během diskuse vyvolané nespokojenými čtenáři na stránkách Nových knih. Kterých pasáží a témat se "inovace" týkaly, si snadno domyslíme.

Zkusíme to tedy z jiného konce a sáhneme po současných autorech. Jejich jména známe obyčejně o mnoho méně než jména klasiků a tak vítězí autoři televizních seriálů a inscenací. Většina jejich děl je ovšem trochu příliš ovlivněna zpracováním v masových komunikačních prostředcích, a tak nás ani knihy O. Hofmana, Markéty Zinnerové /Indiáni z Větrova/, E. Bernardinové /Kluci, holky a Stodůlky/, E. Horelové a dalších příliš neuspokojí. Na tomto místě snad bude prospěšné upozornit na autory, jejichž tvorba pro děti i dospělé má základ v životních názorech a postojích blízkých všem, kteří chtějí děti vychovávat křesťansky.

Na prvním místě je to František Nepil. Jeho pohádky známe z knižních vydání, gramofonových desek i z televizních večerníčků /Makový mužiček-1984, Polní žínka Evelynka-1979/. Ranní rozhlasová vystoupení nám dávala možnost zamýšlení nad krásami naší vlasti, odpolední nedělní povídání o zvířatech rozbouřila časté naše bránice. S většinou z nich jsme se setkali v knize Střevíce z lýčí /1982/. Nezapomenutelné seznámení se zvířátkem prožijí 3-5 leté děti s knihou Já Baryk /1977/, kterou je provází psí hrdina. Na motivy obrazů Oty Janečka napsal F. Nepil texty shrnuté v knize Zobáček mi namalujte červeně /1983/. Poslední vydané knihy Lipová alej /1985/ a Kolik je na světě krás /1986/ navazují na rozhlázky a ukazují dětem krásy naší země.

Autorke textů a několik malováníek. Bohužel
ka Jana K n i t l o v á vydala právě před vánocemi knihu
Beta jménem Melichar /Praha, Albatros 1986, 121 s 16Kčs/.
Cestou do školy i z ní nás provází prvňáček Hanzík, který
svými humornými nápady dovede okouzlit i dospělé čtenáře.
Pro dospívající mládež můžeme doporučit novelu Kdo pojedě
kávovou řeku /1978/ o problémech vysoké školy na prázdninovém táboře. Z knih pro nejmenší je to lepoporelo Jaké je
to u nás doma /1982/.

Málokdo z dospělých čtenářů chytrých detektivek Hany
Proškové ví, že pod svým dívčím jménem Hana B o ř k o v á
o o v á píše knihy pro mládež. O jejich úspěchu svědčí
mimo jiné i to, že např. My tři ovoci z r. 1973 se dočkali
již druhého vydání /1980/. Vedle Vztekounů /1975/, Cizí
holky /1974/ chceme upozornit na román Cesta kolem
světa za osmdesát let /1982/. Morální podtext i zpracování
patří rozhodně k tomu nejlepšímu, co bylo u nás bez zbyteč-
ného patosu za poslední léta napsáno. Vánoční nadílka v r.
1986 nám přinesla knihu Stan, do kterého přší /Praha, Alba-
ros 1986, 172s. 22 Kčs/. Maturant Honza v ní řeší svůj
vztah k rodičům, spolužákům, prvním láskám i autoritě pro-
fesorů. Při všech nesnázích se nakonec ukazuje, že dospí-
vajících a sám sobě mnohdy nerozumících kluk se dokáže zachovat
čestně za předpokladu odpovídající rodičovské výchovy a po-
rozumění ze strany dospělých.

Vybrali jsme F. Nepila, J. Knitlovou a H. Bořkovou.
Jistě je v naší literatuře pro děti a mládež řada dalších
dobrých autorů, namátkou uvedme J. Červenkovou, A. Berko-
vou, M. Syrovou. Ti tři výše uvedení by si ale do společné-
ho erbu mohli dát heslo NADĚJE. Jejich knihy se nevyhýbají
zobrazení těžkostí a problémů dnešní rodiny a výchovy. Na
rozdíl od jiných však ukazují řešení a nabízejí kladné pří-
klady. Mají daleko do růžového lakování skutečnosti i do mo-
ralizujících románek minulosti, zato ale mají blízko k člo-
věku a k jeho duši.

Kázání o blahoslavené Zdislavě.

Uplynula už dlouhá doba od té chvíle, co prožila zde na zemi svůj svatý život blahoslavená ZDISLAVA. Vždyť je to již více než 750 let. A přesto musíme říci, že na ni nebylo zapomenuto, ba naopak, církev ji prohlásila za blahoslavenou a svatý otec sám projevil zájem ji svatořečit. Bude-li to tedy vůle Boží, staneme se brzy svědky jejího povýšení mezi svaté. Její život má pro nás tak velký význam, že je nutné se o ní stále zmiňovat, ba dokonce i dnešní době je její vzor ještě potřebnější.

Objevila se vlastně na světě stejně tak, jako se zde rodí Dobro - to je v tichosti, nikým nepozorované, pracuje často pod povrchem. Myslím, že se stejně tak na světě objevilo dobro samo - Ježíš Kristus. Přišel jako dítě, svět o něm nevěděl, přišel v chudobě, skromnosti a přitom to byl Pán světa, skrze něhož vše povstalo. Přišel nepozorovaně, rostl v ústraní, ale potom se objevil a svým slovem naplnil celý svět, přemohl zlo a přinesl nám své království a spásu. Když se narodila blahoslavená Zdislava, stejně tak o ní nikdo nevěděl, kdo je, co jí čeká, jak bude žít. Dobro přišlo na svět nepozorované, v tichosti. Narodila se na Českomoravské vysočině, na hradě Křižanově, žila ve zbožné rodině, matka ji učila znát Boha a ona sama si také Krista velmi zamilovala. Stal se jejím ideálem, její budoucností, protože světec se rodí skrze lásku v Krista. Nesmíme však nikdy zapomenout na to, že Spasitele nejdříve poznávala od svých rodičů. Jaká by asi byla, kdyby jí nebyla dána milost křesťanské výchovy? Stala by se světicí a nebo by více dbala o svou krásu a o svého ženicha? Poznala by Krista? Toto však není naší starostí, to se řídí podle vůle Boží a podle jeho milostí, které člověku dává. Děvčátko Zdislava vyrůstalo tedy ve zbožné rodině. Když jí bylo asi 16 let, vdala se za

pana Havla, král ve věčnicku a díla na brač doměnk. Se svým manželem měla čtyři děti, o rodinu se starala velmi pečlivě a vzorně, ale nejenom o rodinu. Jako opravdová křesťanka neviděla jen sebe a svou rodinu, ale všímala si i těch, kteří nic neměli, nemohli pracovat, protože byli nemocní a staří. Lásku se učila u Krista a ten jí ukazoval, že je třeba zapomenout na únavu, která pramenila ze starosti o rodinu, a je třeba se postarat také o své bližní, kteří žijí v chudobě. Ve spolupráci s dominikánským řádem zakládá útulky pro nemocné a staré, sama je léčí, stará se o ně. Brzy se o ní začíná mluvit jako o veliké dobroditelce celého kraje. Přicházejí k ní odevšad, protože ví, že ona pomůže.

Dobro, které byl zpočátku skryté, se náhlě objevuje a všichni si ho musí všimnout. Je jisté, že paní Zdislava nemohla nic vydat tak, jak by si přála. Na jedné straně vlastní děti, na druhé straně chudí. Umírá poměrně mladá, asi po 30. roce svého věku. Po její smrti se její úcta šíří, a to především v krajích, kde kanala tolik dobra. Svým životem ukázala, že svatosti může dosáhnout každý člověk, i žena, která se stará o rodinu. Tedy nejenom kněží a řeholníci, ne-
bo lidé bez rodiny. Bůh všechny volá ke svatosti - Buďte svatí tam, kde vás Pán postavil. Byla tedy vzorná matka a manželka a přitom svěťice. Tak veliké světlo je to pro dnešní dobu, kdy rodina je v krizi! Vždyť dnešní mnozí rodiče dětí vybaví pro život jen materiálně, ale duchovně jsou prázdní. Jestliže rodina upadá, není v ní věrnost, láska k životu, pak duchovně upadá celý národ a celý svět. Dnešním rodinám chází to nejdůležitější - nebydlí v nich totiž Kristus. Jak velká škoda, že rodiče připraví své děti jen pro život na tomto světě, ale cestu do nebe jim neukážou, a tak pro mnohé z nich není Ježíš Spasitel. Pak nejsou děti dobře připravené pro život na této zemi. Jak velká škoda. Proto tak dnes září vzor paní Zdislavy. Kež bychom všichni jednali podle jejího vzoru.

Blahoslavená Zdislavo, přimlouvěj se za nás u Boha, za naše rodiny, za rozvrácené rodiny, za osamělé děti, za manžele, abychom svůj život věnovali na prvním místě Bohu a milovali své bližní.

OKO ZA OKO, ZUB ZA ZUB
- - - - -

Jde mi o slova Pána Ježíše, který řekl: "Nepřišel jsem Zákon zrušit, ale naplnit"; a dále: "Udeří-li tě někdo v jednu tvář, nastav mu i druhou". Jak to srovnat se slovy Starého Zákona: "Oko za oko, zub za zub? Zdá se mi, že vlastně v tom případě Kristus zrušil Starý Zákon.

- o -

Dotaz, který jste mi položila, potřebuje trochu upřesnit. Přeci sám Pán Ježíš staví ta dvě řešení proti sobě: "Slyšeli jste, že bylo řečeno: 'Oko za oko a zub za zub'. Já však vám pravím, abyste neopovírali zlému; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou" /Mt 5, 38n/. Co mají v tom případě, přátele sč, znamenat jeho slova, řešená v tomtéž horském kázání: "Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit zákon nebo proroctví. Nepřišel jsem je zrušit, nýbrž naplnit" /Mt 5, 17/.

Za tou otázkou se skrývá nesmírně závažný problém. Lze totiž slyšet názory, že Bůh Starého Zákona byl Bohem krutým, úplně nepodobným milosrdnému Bohu, jak ho podává evangelium. A nejčastěji jsou vznášeny dva argumenty: vy-morďování kananejských národů /viz. W drcdzo č. 3/83/, a pak právě zásada "oko za oko".

Chtěl bych tedy ukázat, že i rozum, nescvícený ještě vírou, odmítá tyto výtky jako ukvapené a nepromyšlené. Víra nám však říká více: Jestliže uměle stavíme proti sobě Starý a Nový Zákon, uzavíráme se jednomu z nejdůležitějších tajemství Božího jednání s lidmi - tajemství Boží trpělivosti s lidmi. Bůh totiž připravoval krok za krokem trpělivě svůj lid na přijetí Spasitele světa. A stejně tak dnes je Bůh trpělivým vychovatelem jak mne, tak i tebe, a tak i jednotlivých rodin, společenství národů a konečně celého lidstva.

Podívejme se tedy na zásadu odplaty. Prvé se s ní setkáváme v textu smlouvy Boha s patriarchou Noemem. Zásada odplaty paradoxně slouží k potvrzení neobyčejného statusu člověka mezi jinými Božími stvořeními. Bůh totiž opravňuje člověka k jedení masa zvířat a současně bere pod zvláštní ochranu lidský život: "Také budu žádat vaši krev, která je spojena s vaším životem; budu ji žádat od každého zvířete, tím spíše budu žádat život člověka od člověka, který je drahému bratrem. Kdo prolíje lidskou krev, také jeho krev bude prolita člověkem, neboť Bůh učinil člověka jako Boží obraz". /Gen 9,5n/. Pohrůžka trestem smrti za zabití druhého člověka zde vyjadřuje tedy pravdu, že lidský život se nedá ocenit v hodnotách materiálních. Člověk je vpravdě stvořením Božím, ale liší se od zvířat tím, že byl stvořen k obrazu samého Boha. A tedy není na této zemi hodnota, která by mohla vyvážit hodnotu lidského života.

Primitivní myšlení? Možná. Ale vzpomeňme na kampaň ve věci zavedení trestu smrti za vraždu, kterou udělal Andrzej Frycz Modrzewski /1503-1572, polský politický spisovatel. V hlavním lat. díle O nápravě státu /1551/ se stavěl za požadavek reformy šlechtického Polska a za vytvoření národní církve/, jeden z nejosvícenějších myslitelů zlatého věku polské kultury. A domáhal se tohoto trestu ne proto, že by byl tak krvežíznivý; naopak: děsila ho snadnost, s jakou bylo tehdy možné u nás beztrestně zabít člověka. Dnes - v boji o svatost lidského života - by Fritz Modrzewski šel o krok dál: Protože vraždy /pohříchu s výjimkou zabíjení nenarozených/ přestaly být veřejným neštěstím, určitě by se Modrzewski domáhal zrušení trestu smrti ba i za vraždu. Neboť zrušením trestu smrti, nezpůsobí-li to beztrestnost zločinu, je svatost lidského života ještě více potvrzena. Byly doby, kdy svatost lidského života hájila zásada odplaty. V Polsku bylo třeba domáhat se zavedení

té zásady ještě v 16. století, půldruhého tisíc let od zavedení Starého Zákona evangeliem.

Otevřme druhou z řady knih Starého Zákona, knihu Exodus. Čteme tam o trestu za zbití ženy: "Pakliže bude její rána smrtelná, ať dá viník život za život, oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, rána za ránu, modřinu za modřinu." /Ex 21,23-25/. Zní to krutě? Samozřejmě! Ale pohleďme hlouběji. Všimněme si nejprve, že žena je tu postavena na roveň muži. Jestliže přihlédneme k tehdejší sociální méněcennosti ženy, znamená tento text důležitou výpověď v historii probíjení se slova Božího do lidského svědomí a pravdu o plném lidství ženy a její rovnosti s mužem.

Svatý Augustin obrátil pozornost ještě na jiný výklad zásady "oko za oko, zub za zub": Má vpravdě daleko do evangelní zásady odpuštění křivditelů, ale nedá se popřít, že zaváděla jakýsi pořádek do výměru trestu. Pravda je, že to byl pořádek ještě primitivní, ale omezoval již trochu krvavé choutky našeptávané duchem msty. "Což se nejeví - říká svatý Augustin /Contra Faustum Manicheum, lib. 19, cap. 25/ - že lidé, sotvaže jsou napadeni, jsou připraveni zabít, lační po krvi a dokonce je jim těžko najít nepříteli zakové zlo, které by je mohlo ukojit? Když je někdo udeřen pěstí, což nejde k soudu? Aby ten potrestal viníka? Nebo mu chce sám odplatit, a když nemůže bodnout, alespoň by kopl nebo udeřil pěstí. Aby postavilo hráz této neúměrné a nespravedlivé mstě, ustanovilo spravedlivé právo trest odvety: aby každý nesl takový trest, jaký byl jeho přestupek. Proto zásada "oko za oko, zub za zub" nebyla znamením hněvu, ale vyznačovala hranici; neprechouzela to, co bylo ve stavu spánku, ale nasazovala náhubek zběsilému živlu."

V textu knihy Exodus se také hovoří o třech trestech za křivdu na nevolníkovi. Tehdy se ještě nechápalo, že je plně člověkem, a jeho život je stejně svatý a neporušitelný jako život člověka svobodného. Takže tyto tresty jsou

pohříbhu nižší než ta křivdu na člověku svobodném, avšak do jisté míry omezují svévoli. Čteme tam mimo jiné: "Udeří-li někdo svého otrocka nebo otrokyni do oka, a učiní-li je tak jednookými, propustí je za oko, které jim vyrazil, na svobodu; rovněž propustí na svobodu svého otrocka nebo otrokyni, jestliže jim vyrazil zub" /Ex 21,26n/. Mně se zdá, že to bylo už učení evangelní: na úrovni neobratného tvoření prvních písmen abecedy lásky. Vždyť ani obvyklému čtení a psaní nelze naučit dítě během jednoho dne!

Přiznejme ještě jedno: že norma "oko za oko, zub za zub" učila jaksi zásadě "Nečiň druhému, co ti není milé". V určité etapě morálního růstu by se nedalo této zásadě učit jinak. Ani dnes, ačkoli jsme takví zdánlivě civilizovaní a do krvavých soubojů se lidé pouštějí jen v krajním případě, používání zásady "Nečiň druhému, co ti není milé" je nám zatěžko. Jak je snadné pomlouvat bližního, a jak jsme pobouřeni, když se dozvíme, že jsme sami byli pomlouváni! Nejednomu váženému člověku se kdysi podařilo ukrást něco v obchodu nebo neopravit omyl prodavačky při vyúčtování - tentýž člověk se však bude mstít druhému, který ho podobně "doběhne"! Je to opravdu velké umění starat se, abych opustil svoje hledisko a usilovat, abych se podíval na svůj postup z cizí perspektivy.

Tomuto obtížnému umění učil Bůh ve Starém Zákoně způsobem velmi tvrdým. Zajisté by tehdy lidé lahodnějšímu jazyku ještě nerozuměli. "Jestliže soudcové," čteme v knize Deuteronomium, "po pečlivém vyšetřování naleznou, že lživý svědek vypovídal proti svému bratru křivě, ať ho potrestají tím, co zamýšlel křivý svědek učinit svému bratru. Tak vyplníš zlo ze svého lůna; ostatní, slyšící o tom, ať se bojí a nedvají se takových věcí se dopouštět." /Dt 19,18-21/. Možná ne všichni vědí, že právě ze Starého Zákona pochází přísloví "Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá". Vyskytuje se tam mnohokrát /Přís 26,27; Kaz 10,8; Sir 27,26/. Právě na zásadě v tom přísloví vyjádřené byli posláni na smrt dva

zlovalní stařešínové, kteří chtěli dát ukamenovat nevinnou Zuzanu: "...a učinili jim to zlé, které chtěli způsobit oni svému bližnímu. Jednali podle Mojžíšova zákona a zabili je; toho dne byla ušetřena nevinná krev". /Dan 13,61nn/.

Doufám, že si rozumíme. Netvrdím přece, že morálnost Starého Zákona byla morálností dokonalou. Se vší jistotou to byla ještě morálnost nedokonalá, ještě predevangelijní. Ale nebyla odporující evangeliu. Právě naopak: morálnost Starého Zákona uváděla k evangeliu, připravovala na ně a vychovávala. Stejně jako učení rozpoznávání a psaní písmenek abecedy připravuje ke čtení a porozumění Pana Tadeáše. /Pan Tadeáš aneb Poslední nájezd na Litvu - vrcholné básnické dílo Adama Mickiewitze z r. 1832-1834/.

Podívejme se teď, jak se sympatické právo taolinu /taolin M/lat./ odplata, odvěta; práv. odvěta odpovídající míře pův. činu. /Rejman. Lad.: Slovník cizích slov, SPN Praha 1971/vyskytuje v evangeliu: "Nesudte, abyste nebyli souzeni. Neboť podle toho, jak soudíte, budete sami souzeni, a mírou, kterou měříte, bude naměřeno i vám" /Mt 7,1n/. Evangelium, jakkoliv hlásá dokonalou morálnost, je určeno lidem stále ještě nedokonalým: Krajní dokonalosti dosáhneme až v životě věčném. Tedy jako posluchači evangelia se můžeme nacházet na velmi různých stupních duchovního rozvoje. Proto také vzpomenutá slova Pána Ježíše zajisté promlouvají jinak k člověku duchovně neotesanému, jinak k člověku trochu již proniknutému světlem evangelia.

Člověk duchovně neotesaný - pokud je těmi slovy vzrušen - zdrží se zlého soudu a bude zkoušet používat vůči bližnímu měřítko dobré s ohledem na svůj vlastní zájem: aby mu bylo naměřeno takovou měrou, jakou on měří jiným. Avšak ten druhý člověk si může být více vědom své hříšnosti a vzhledem k tomu, uchvácen Božím milosrdenstvím, lépe rozumí potřebě naší mezilidské solidarity osvobození se od zla, lépe se mu bude prosit o milosrdenství Boží pro bližního, který činí zlo. V každém případě, jednoho i druhého, přiblíží nauka Pá-

na Ježíše k dokonalosti, jestliže ale oba - každý ve své míře - se jí nechá ošťác. A přece tato nauka jednoznačně navazuje na starozákonní právo odvety.

Je třeba zvláště zdůraznit, že fyzická odvěta jako metoda přiblížení se spravedlnosti definitivně ztratila svoji pravomoc v rozměru evangelia. Svědčí o tom nejen slova Pána Ježíše připomínaná už na začátku. Připomeňme si několik výpovědí apoštolů na toto téma: "Nikomu neodplácejte zlým za zlé. Usilujte o dobro vůči všem lidem. Jak jen možno, pokud to záleží na vás, žijte v pokoji se všemi lidmi. Nezjednávejte si svoje právo sami, moji drazí, ale nechte Boha, aby on spravedlivě potrestal. Stojí totiž v Písmě: Mně patří odvěta, já odplatím, praví Pán" /Řím 12,17-19/. Podobně v prvním listu Thesaloníčanům: "Hleďte, ať nikdo neplácí nikomu zlé za zlé, ale usilujte vždycky o dobro mezi sebou i ke všem" /1 Thes. 5,15/. Aby ty rady a výzvy nebyly chápány obecně, stojí za připomínku, jak velmi mnoho měl apoštol Pavel za zlé křesťanům z Korintu, že se při hledání spravedlnosti odvolávají k soudům, a to k soudům pohanským: "Místo toho se však bratr s bratrem soudí, a to ještě před nevěřícími! Bůbec už to je u vás chyba, že mezi sebou vedete soudy. Proč raději nesnášíte bezpráví?" /1 Kor 6,6n/.

Pán Ježíš řekl kdysi: "...a kdo se chce s tebou soudit, a vzít ti šaty, tomu nech i plášť, a když tě někdo nutí, a bys ho doprovázel jednu míli, jdi s ním dvě" /Mt 5,40n/. Je to těžká nauka, nepochopitelná, ale přece nás nějak zavazuje.

Nakonec lze říci, že i v Novém Zákoně byla použita zásada taolínu, a to naráz v celé šíři. Odvetu provedl Božský Mstítel Ježíš Kristus, Spasitel člověka. Týmž právem taolínu, kterým byl stanoven trest smrti za smrt, byla odsouzena sama smrt. Vždyť právě smrt, ten strašný nepřítel člověka, dopustila se nespravedlivě atentátu na člověka dokonale spravedlivého, který je Synem Božím. Tím si za sloužila být sama usmrcena: Toto usmrcení smrti vyhlašuje radostně apoš-

tol Pavel: "Sarti, kampak se podělo tvoje vítězství? Smrti, kdepak je tvůj božec?" /1 Kor 15,55/. Definitivně bude usmrcena v den všeobecného zmrtvýchvstání, kdy Kristus, Syn Boží, se objeví v celé své slávě jako vítěz nad satanem a nad smrtí a jako náš Život a Pravda. "Jako poslední nepřítel bude pak zničena smrt" /1 Kor 15,26; viz též Zjev 21, 4/.

Na závěr můžeme tedy radostně konstatovat, že Kristus nezrušil Starý Zákon, ale naplnil ho. Cyprian Norwid /1821-1883, polský básník - zapomenutý autor pozdního romantismu, kterého objevila skupina Mladé Polsko koncem 19 st.; sbírka Černé květy/ to vyjádřil verši:

"Ó Ježíši, Ježíši... Ty, který jsi Prorok
Nezměnil jsi na Zákonu ani slovo
Jen jsi jej, vypadající jak mračna
Paprsky slunce - svobody do ruda zbarvil"

/W dródze 10/85 /js/

Besnard, A.-M., Život a zápasy viery /Vie et combats de la foi/,

Ed. du Cerf, Paríž, 1972, 174 s.

Táto knižka nechce byť ďalším pojednaním o viere: chce prostredníctvom prístupnejšieho jazyka a jazyka Písma svätého pomôcť veriť v 20. stor. a hľadať zdroj našej viery v stretnutí so živým Bohom a na základe svedectiev dnešného človeka.

Pozostáva z troch častí: I. Život, ktorý rastie: veľkorysá viera; II. V temnotách duše: bolestivá viera; III. Odvážna viera.

V prvej časti autor vychádza z poznania Boha ako Boha a jeho atribútov. Každý, či už veriaci, neveriaci alebo ateista hovorí o Bohu, avšak nie každý ho poznáva ako Boha, živého, jediného, svätého. Je to tiež on, kto urobí vždy prvý krok smerom k človeku. A človek, ktorého Boh získal, je potom získaný úplne.

Je dnešný kresťan, pýta sa autor ďalej, iný alebo patrí kresťanský postoj do minulosti? Dnešnému kresťanovi sa pri najmenšom vytýka, že je dezorientovaný a že jeho viera sa nemá o čo oprieť: "... náš duch na to, aby si udržal svoj akt viery v pravdu a tajomstvo, potrebuje, aby naša duchovná afektivita, od predstavivosti až po zmyslový pohľad, rozjímala a upriamila sa na tvár Ježiša Krista." /str. 22/ Boha sme síce nevideli a predsa ho milujeme, oči, ktorými sa naň pozeráme, sú "oči viery". /Sv. Augustín/.

O prítomnosti Cirkvi a Krista učí nás liturgia a rovnováhu vo svojej viere získavame priblížením sa ku trom typom Kristovej tváre: imaginárnej, afektívnej a hmotnej. Týmto trom typom odpovedajú aj tri chronologické obdobia života Krista: minulé, dnešné a zajtrajšie. Historického Krista nám podávajú Evanjeliá, dnešný Kristus je Kristus videný cez Cirkev a Kristus zajtrajška je ten, ktorý prichádza, Kristus Apokalypsy.

Prítom, viera nie je niečím hotovým, sumou vedomostí, ktoré by mal človek asimilovať bez ohľadu na svoje túžby, aspirácie, ale je to niečo, čo má svojím spôsobom naplniť jeho očakávanie: "Napiješ sa ak veríš; príď teda - ak si smädný!" /str. 33/. Mnoho zo svojich aspirácií a sklonov /k vlastníctvu, k moci atď./ však človek premárni, kým sa nepresvedčí o ich zrádnosti. Človek má aj iné túžby a očakávania, také, ktorých uspokojenie nesklame: "Také očakávania sa spoznajú podľa určitých charakteristík, ktorými sa odlišujú od všetkých nestálych a klamlivých žiadostivostí, o ktorých nám svätý Pavol hovorí, že človeka korumpujú a nevedú do Kráľovstva Božieho. Očakávanie, ktoré Boh splní, to je preniknuté, sťa neotrasiteľným zámerom, aspiráciu na slobodu, na naplnenie, na prekonanie, na rekapituláciu." /str. 41/

Veriť tiež neznamená iba počúvať slovo Božie, znamená to aj sa na Boha obracať, hovoriť s ním: "Viera, to je objavenie faktu, že slovo Božie obsahuje vždy viac než čo sme z neho pochopili a túžba po tomto "vždy viac". /str. 55/ Veriaci si kladie otázky, obracia sa k Bohu, uvedomuje si svoju hriechnosť a zároveň aj možnosť spásy hlavne vtedy, keď Boh mlčí. "Viera znamená zápasíť s Bohom tak ako keby sme zápasili s človekom, avšak premoženie Bohom, znamená nepustiť ho prv než nás neobdarí svojou blaženosťou." /str. 60/

V zápasoch získaná viera je vernosťou, ktorá trvá: "...život vo viere je osobným dobrodružstvom, ktoré...má však svoju logiku a svoje zákony. Tieto zákony sú podstatne určované úmyslom Boha, ktorý slobodne zvolil cesty, ktorými by prišiel k nám a nás prinútil prísť k nemu a ktorý ich obnovuje podľa svojej vôle, na spôsob Kristovej podoby u tých, ktorí sa mu odovzdávajú vo viere." /str. 69/

Avšak aj získaná a verná viera sa nezaobíde bez skúšok. Čo je predmetom druhej časti publikácie. Kristov život a dramatický ráz Evanjelií sú toho jasným dôkazom. Toto dramatické však zároveň obsahuje niečo tajomného, spočívajúceho v tom, ako ho Kristus dokázal zniesť, bez prekvapení, s poko-

jom, ale bez rezignovania, pretože už od samého začiatku vedel, že "priepasť privoláva priepasť. Ľudské utrpenie priťahuje súciti Boží, pokora prináša so sebou exaltáciu: celá Biblia oznamuje ako zahubenie Syna Človeka v jeho utrpení je prípravou na povýšenie Syna Božieho jeho Vzkriesením." /str. 101/.

Autor ďalej ukazuje, ako sa u Krista toto tajomstvo realizuje spôsobom, ktorý nemá páru. Kristus trpel za nás, aby nám zanechal vzor /str. 103/. Napriek tomu pochybujeme a neustále vyžadujeme dokazy a svedectvá. V skutočnosti nevieme vždy počúvať, čo zistíme až vtedy, keď Boha nájdeme po tom, čo sme ho ignorovali: "Spokojný ateista nepocituje vo svojej duši zo strany Boha žiaden boľ: avšak ani jeden opravdivý veriaci by za túto spokojnosť novýmenní nespokojnosť svojej úbohej modlitby." /str. 115/.

Najlepším príkladom dokonalej viery v Boha je podľa autora ten, ktorý je zachytený v knihe Judit /Jdt 8, 1-17/. Príslušnú pasáž aj komentuje, zhrnúc jej obsah do troch postojov, ktorými sú: bezpodmienečné odovzdanie sa do rúk Pánových, výmena svojich myšlienok za jeho; trpezlivé očakávanie spasenia.

Boh mlčí aj vtedy, keď hrešíme. Jeho mlčanie vo všetkých týchto prípadoch je však iba zdanlivé: Hovorí vždy a treba veriť, že je tomu tak /str. 131/. Najväčšou zaťažkávajúcou skúškou viery je zlo, ktorému aj autor venuje celú poslednú kapitolu tejto časti. Aké východiská sú možné z priepasti zla? Sú to vzbura, iluzórna rezignácia a viera. Skutočným, ľudskú rovinu prekračujúcim východiskom je táto posledná. "Človek, ktorý sa otvára viere, vie veľmi dobre, že...usudzuje proti všetkej ľudskej múdrosti, avšak to znamená, že má osobitnú intuíciu o tom, že prešiel do iného sveta, kde hodnoty vystupujú pod iným znamienkom, kde normálne akcie a reakcie nemajú miesto, kde pretrvávajú hnutia srdca, avšak nadobudnú netušených významov a vlnových dĺžok, kde jedným slovom, je všetko celkom iné." /str. 50/.

Tretia a posledná kratšia časť je venovaná viere v každodennom živote. "Najsúrnejšou otázkou. píše autor, položenou človeku, ktorým sa stávame, je táto: bude tento mocí prežiť, a to ako človek slobodný, pri horlivom využívaní svojej slobody? prežiť ako človek v rozkveti, s početnými vymoženosťami, ktoré mu poskytuje väčší podiel techniky? prežiť ako človek zodpovedný, pri zhostení sa nahromadených zodpovedných úloh na planéte, na ktorej ešte všetko ostáva urobiť?" /str. 157/

Aj každodenný život má svoju duchovnú stránku, ktorú treba objaviť, pričom dôležité poslanie má modlitba popri liturgii, tomto ďalšom výraze našej spirituality. Boh sa o nás zaujíma, len je treba vždy byť pripravený na dialóg s ním.

Prítomná knižka známeho francúzskeho dominikána je svojím obsahom a formou žánrom prakticky nezastúpeným v dnešnej našej náboženskej literatúre. Zaslúžila by si preto a aj by iste vzbudila záujem širšej verejnosti.

- o -

Dr. Miloš Bič: Radostná zvesť Starého zákona
Kalich 1982

Autora není třeba blížeji představovat, na konci uvedené práce je i jeho svěživotopis, který nás seznamuje s mužem statečným, nadaným a neobyčejně pracovitým. Mnohé lze pochopit a přes všechny rozdílnosti ho vidíme jako muže víry. Sám vyznává svůj odstup od filosofie a dogmatiky.

Z hlediska ekumenicko-theologického bych považoval tuto práci za vhodnější než "Ze světa Starého zákona I". Tím se nechci stavět do pozice "soudního odborného znalce" nad Dr. Biče, ale pouze ukázat základní katolické stanovisko, k některým theologicky sporným bodům, které v době rozděleného křesťanství existují. Hodnota práce je především jistěna historickou a archeologickou převahou autora.

Sametná rozečtená spina je stipná a originální, podle hebrejské gramatiky slovesa: On, ty a já. Sám bych dával přednost Buberovu "Já - Ty". Na str. 20 nám autor předkládá své i Daňkovo pojetí Božího slova: "Starý zákon se slovem Božím teprve musí stát". Zde je opačný postoj k Bibli a myslím příliš poplatný liberální protestantské teologii 19. stol., teologii učitelů Dr. Biče. Na rozdíl od svých učitelů Dr. Daňk i Bič touto metodou zpětně zachraňují skutečnost Božího slova. Katolický, pravoslavný i původní reformační pohled byl opačný. Bible, tedy i Starý zákon je Božím slovem od počátku, vlivem působení Ducha sv. na svatopisce, t.j. inspirací.

Za nejvýš potřebnou a podnětnou považuji autorovu pasáž o postavení ženy ve stvořitelském řádu. Odcituji ji zkráceně: "Stvořitelský řád, jak jej zachycuje bible, nezná nadřazenost mezi mužem a ženou v jejich postavení před Bohem. Je to zjištění mimořádně důležité, protože SZ vznikl v době, kdy rovnoprávnost muže a ženy naprosto nebyla samozřejmostí. Čteme v něm nejen známou větu, že "Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem", ale i dovětek: "Muže a ženu je stvořil" /Gn 1,27/. Toto ujištění se opakuje i v k.5 a dalším sdělením, že "v den, kdy je stvořil, dal jim jméno Adam t.j. člověk /5,2/. Nejenže byli spolu stvořeni, nejenže mají společné určení být obrazem Božím, oni mají i společné jméno Adam. Žena je tedy člověk jako muž a je to až důsledek lidského pádu, ponechal-li si Bohem dané jméno Adam muž pro sebe a dal-li ženě svévolně jiné jméno.

Jako důvod podřadění ženy muži se s oblibou uvádí apoštolovo slovo: "hlavou ženy je muž" /1 Kor 11,3/, dokonce "Muž...je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy". V listě 1.Kor. řeší Pavel liturgicko hierarchické uspořádání církevní obce a zde si vypomáhá chronologií z dějin spásy jak ji znal čtenář Bible i sv. Pavel. Krátce řečeno: "Vždyť první byl stvořen Adam a pak Eva". Ptáme-li se na ontologickou strukturu ženy, odpovídá nám apoštol jasně: "Jako je žena z muže, tak i muž je skrze ženu" /1 Kor. 11,12/ a vyjasňuje: "Není už rozdíl mezi...mužem i ženou.

Vy všichni jste jedn... /Ga 3,28p/".

Biblický výrok o spojení muže a ženy, že "stanou se jedním tělem" /Gn 2,24/ nesmíme vykládat jen jak výpověď ve smyslu manželského intimního spojení. Být jedním tělem znamená v hebrejštině být jedním člověkem..."

- 6 -

Amedeo Molnár: Přehled teologického myšlení /přehledné dějiny dogmatu/ Kalich, Praha 1982

Jsem v rozpacích, co napsat k této studii profesora církevních dějin na evangelické KF v Praze a na Valdenské universitě v Římě. Bezesporu je to dílo, které je tradičně protestantské bez jakéhokoli vlnu náznaku po ekumenickém dialogu se zkaženým papežstvím a římskou církví, která zde vystupuje podle obrazu jaký vymalovala liberální kritika. Ten jeden mě zaráží, jak tento bojovný protestant je vůči současnému protivníkovi uctivý a vůbec neprotestuje.

V první části, rozehrájící starší období, máme před sebou standartní přehled, který prozrazuje erudici historika sjednocujícího současná bádání. V první kapitole o apoštolské církvi vyslovuje požadavek aramejské a hebrejské předlohy Ježíšových výroků. Uniká mu, že v hebrejsko-aramejském prostředí nelze mluvit o Ježíšových logiích, pouhé sbírce výroků, ale o "debarím", to je o Gestech Ježíšových. O zvěstí, o Ježíšových skutečích, který byl "mocný v činu a slově"! Datace apoštolských listů je odvislá na Harnackovi, jako velká část autorovy práce.

Od 15. kapitoly nazvané Scholastická teologie má práce pamfletický ráz proti katolické teologii až do konce knihy. Přiznává neprozkoumanost tohoto období církevních dějin, platí z hlediska protestantských autorů, ale to ho nezastaví před tvrzením, že středověk je dobou velkého zapomnění, dokonce dobou kalnou. Víme, že tento názor patří do minulého století. Středověk např. z hlediska architektury byl dobou vrcholu a

extrémista by tedy mohl tvrdit, že p. něm nastává již jen úpadek.

Myslím, že A. Molnár lépe než kdokoliv jiný ví, že kulturněcivilizační úpadek i nábožensko-teologický pokles Evropy v raném středověku byl realitou způsobenou stěhováním národů, které přivedlo rozpad politických a společenských struktur. Středověk to je také 13. století, století Západu, doba universit a zrodu křesťanské civilizace. Nechuť k autorům jako jsou Albert Veliký, Tomáš Akvinský, a Duns Scotus, kteří jsou prakticky přeskočeni ve studii A. Molnára, mě pravděpodobně tvrdit, že celá kniha od 15. kapitoly prakticky rezignovala na úlohu průvodce po dějinách teologického myšlení.

Následující pasáže věnované především české husitské a protestantské teologii přinášejí řadu cenných informací a v mnoha bodech si všímají i tehdejší "politické" teologie, ale stále více ulpívají na popisu zápasu husitství-katolicismus, či protestantství-katolicismus, v oblasti politicko-sociální.

Zdá se mně, že chybí druhá část, nebo lze tvrdit, že dějiny dogmatu se zastavily v 16. století? Či snad západní schisma znamená konec teologického myšlení?

- 0 -

Ti, kterým leží na srdci osud člověka a přírody, by neměli opominout knihu docenta Otokara Štěrby Pramen života /Praha, Panorama 1986, 221s./ . Jednotlivé kapitoly: podzemní vody, prameny, řeky, vodní nádrže, jezera, tůně a močály jsou zpracovány na vysoké odborné úrovni a psány tak živě, že rozečtenou knihu těžko pouštíte. Tabulky, latinské názvosloví a technické údaje jsou doplňovány autorem záznamy z cest a jeho vědecké kariéry. V knize jsou pozoruhodné argumenty pro odpovídající přístup k přírodě, kterou vy měl člověk rozumně využívat, jako prostředí svěřené mu Bohem.

Na ukázkou jednu příhodu z odebírání vzorků podzemních vod: "Kdysi jsem v jedné asijské zemi pod mostem horské říčky vykopal jámu a popsal odtud krásný nový druh. Kromě toho jsem

nalezl ještě dalšího neznámého k rýše, ale pouze v jednom exempláři, navíc poškozeném. Bylo to mrzuté, protože lokalita byla sedm tisíc kilometrů vzdálená. Do dotyčné země však jedzival zájezd našeho Čedoku a z důvěřivé úřednice jsem posléze vytáhl seznam účastníků. Všichni byli ze Slovenska, většinou z Bratislavy; kam jsem se s jeho na první pohled adresách jsem nepochodil, doslova mě odehnali od prahu svých dveří, jeden z mužů mi dokonce vyhrožoval fyzickým ublížením: moje ušlechtilé vědecké pohnutky ho nijak nedojaly. Třetí adresa však vyšla. Žil na ní kněz, přijal planktonní sítku, zkumavky, formalín i zahradnickou lopatku, stejně jako plánek města, říčky a mosty, kde má kopat. Po měsíci jsem obdržel jeho balíček. S napětím jsem ho otevřel, byly tam všechny předměty, bohužel nepoužité, byl také přiložen dopis, ve kterém kněz stroze oznamoval, že jsem mu zkazil dovolenou, protože pod mostem, kde se jál kopat, byl zatknut místní policií a dlouho do noci vyslýchán. Byl to vyslovený smolař. Mě nikdy nikdo při kopání nepodezíral z diverzní činnosti, kdežto jeho obvinili hned při prvním pokusu. V každém případě je jisté, že pod dotyčným mostem dodnes žije nepopsaný druh rodu *Nitocrella* ze skupiny plazivek a čeká, až tam zase někdy pojedu."

- 0 -

Cesty Jana Pavla II. - část 3.

/od začátku r. 1983 do konce roku/

CESTA DO STŘEDNÍ AMERIKY /2.-10.3./

Navštívil při ní 8 států: Kostariku-hlavním námětem řečí byla jednota církve a společnosti. "Naše síla není ve zbraních, ale v evangeliu". Nikaraguu - kde hovořil o tom, že věřící rodiče mají právo bránit se proti ateistickým programům. Výchova není hromadění informací, ale musí dát integrální formaci osobnosti. Dále Panamu, Salvador, Guatemala, Honduras, Belize a Haiti.

CESTA DO POLSKA /16.6. - 24.6./

Návštěva měla ráz přísnosti, protože Polsko prožívá těžké chvíle. Papež vzpomínal na kardinála Wyszynského, setkal se s generálem Jaruzelskim, putoval na Jasnou Horu, blahořečil v Poznani Voršilu Leŕechowskou, v Krakově Rafaela Kalinowského a Adama Chmielowského. V Tatrách se setkal s Lechem Walesou.

CESTA DO LURD /14.8.-15.8./

V homiliích se zaměřil hlavně na nemocné a trpící. "Je důležité přijmout toto utrpení. Přijmout ho takové, jaké je.. Posléze nejkrásnějším úkonem je naprostá oběť. Oběť z lásky k Bohu i k našim bratřím dovoluje dosáhnout často velmi vznešeného stupně lásky".

CESTA DO RAKOUSKA /10.-13.9./

Dvacátá cesta mimo Itálii, po 201 letech papež opět v Rakousku. Účelem návštěvy byl Katolický den s heslem: Naději žít, naději dávat a oslava třístého výročí vítězství nad Turky u Vídně.

Cesty Jana Pavla II. - část 4.

=====

CESTA NA DÁLNÝ VÝCHOD

Cesta, při které navštívil jedenáct míst a pět zemí v 236 hodinách. Přistání na Aljašce bylo krátké, technické, pokračoval v cestě do Koreje. Mladá církev zde prožila těžké pronásledování, papež kanonizoval zdejší mučedníky. Nová Guinea, Šalomounovy ostrovy - země, kde probíhá katecheze. Návštěva Thajska, kde je malá katolická menšina, setkání s buddhistickým patriarchou, které zmírnilo náboženské napětí v zemi.

CESTA DO ŠVÝCARSKA /12.6. - 17.6./

Cesta byla kdysi odložena kvůli atentátu. Papež navštívil ekumenickou radu církví. Katoličtí kněží i laici znovu nastolovali otázku celibátu a svěcení žen.

Pokračování článku z č. 2-3: Vznik a vývoj řeholního života
2. část: Vyvrcholení mnišského života na východě.

Mnišský život na východě dosáhl během čtyř staletí obrovské popularity. Tisíce lidí z měst i venkova odcházely na poušť, zpřetrhaly veškeré svazky společenské, kulturní i rodinné a usilovaly zasvětit svůj život výhradně službě Bohu. Nebyli to však pouze prostí lidé, kteří se nechali nadchnout ideálem mnišství. Byli to rovněž významní učenenci a spisovatelé své doby, kterým později východní i západní církev přiznala titul "církevní Otec". Připomeňme si sv. Atanáše, který dříve, než se stal biskupem, žil poustevnickým a mnišským způsobem života. a v době, kdy byl vypuzen ze své diecese ariány a musel prochat před svými nepřáteli, žil rovněž mezi mnichy. Právě v klášteře napsal své nejkrásnější díla. Vynikající díla prosaická i básnická sv. Efréma vznikla rovněž v klášterní poustevně. Podobně i sv. Epifanius a sv. Jan Zlatoustý. Mezi těmito Oci významnou roli ve vývoji řeholního života hráli sv. Basil z Cesareje /329-379/, jeho bratr Řehoř Nyssenský /335-394/ a jejich blízký přítel Řehoř Naziánský /330-390/. Spisy všech těchto tří Otců nemálo přispěly ke konečnému zformulování basiliánského programu mnišského života.

Sv. Basil pocházel z aristokratické rodiny v Kapadocii, rodiny, která už od třetího století byla známá svou křesťanskou horlivostí. Dosáhl velkého vzdělání ve školách v Konstantinopoli, Nikomedii, Antiochii a Athénách. Nelákala ho však světská kariéra. Podobně jako jeho přítele Řehoře Naziánského uchvátil i Basila ideál mnišského života. Jeho starší sestra Makrina už dávno před svými bratry se stala mniškou. Basil však toužil nejprve poznat různé formy mnišského života. Vydal se proto v roce 357 na cestu po mnišských komunitách Egypta, Palestiny, Sýrie a Mezopotámie. Po návratu do Kapadocie rozděl všechny svůj majetek a v rodném sídle Annesoi začal spolu s oběma Řehoři žít mnišským životem.

Po několika letech si jej povolal biskup z nedaleké Cezareje Kapadocké za svého poradce a po jeho smrti byl zvolen Basil cesarejským biskupem. Také ve svém biskupském městě založil Basil klášter. Zemřel v roce 379 a jeho bohatá písemná pozůstalost mu získala věhlas jednoho z největších církevních Otců.

Své představy o mnišském životě vypsál sv. Basil ve dvou spisech, které nazval Řeholemi. Nejedná se o řehole v pravém slova smyslu. Jsou to spíše texty, které systematicky normují společný život skupiny lidí. Tzv. *ŘEHOLE* /*Regulae fusius tractatae*/ se skládá z 35 kapitol, kde Basil formou otázek a odpovědí stanoví všeobecné zásady společného života. *MENŠÍ ŘEHOLE* /*Regulae brevius tractatae*/ je obšírnější. Obsahuje 315 Basilových odpovědí na konkrétní problémy mnišského života. Jednalo se zřejmě o problémy, které se vyskytovaly v mnišské komunitě, se kterou sv. Basil udržoval kontakty.

Obě Řehole chtějí ukázat mnichům, že podstatou křesťanské, a tím spíše mnišské dokonalosti, je život podle evangelia. Shodně s duchem evangelia kladou obě Řehole důraz ne pouze na vnější observance a praktiky, ale na vnitřní postoj mnicha, na vnitřní poslušnost a chudobu, na dokonalé pochopení cíle a smyslu dobrovolně přijatých závazků. Proto je v obou Řeholích tak často citována Bible. Basil kladl velký důraz rovněž na společný život mnichů, který podle něj stojí mnohem výš než život v osamocení. Ve své Větší Řeholi píše: "Realizace Kristovy lásky nedovoluje, aby se každý zabýval pouze o sebe. Láska nehledá jen své dobro. A poustevnický život, úplné odtržení ode všeho, směřuje jen k tomu, že se každý obírá pouze svými potřebami."

Sv. Basil zavádí prakticky do svých klášterů mnohem plnější způsob společného života, než jak byl obvyklý v klášterech pachomiánských. Jak víme, skládal se obrovský pachomiánský klášter z řady domů, které nezávisle na sobě žily

svůj vlastní život. Pro početnost komunity nemohly být různé úkony společné - mniši se nemohli scházet k jednomu stolu, ke společné modlitbě - a tím nastávala v jejich společném životě určitá roztržitost. Sv. Basil stanovil zásadu, že klášter nesmí být příliš početný, smí mít maximálně několik desítek členů, aby je mohl představený dobře znát. Klášterní společenství má vytvářet velkou rodinu s představeným - otcem v čele, která si má navzájem pomáhat ve všech oblastech života. V klášteře má být všechno společné: střecha, stůl, modlitba, práce i odpočinek. Blíženská láska, tento krásný postoj, proniká obě Basilovy Řehole. Je to zřetelně vidět v ustanoveních o pokání a postech. Mnich je smí konat jen podle svých možností - podle věku, zdraví nebo únavy. Všechno přehánění v askezi je škodlivé. Větší význam než vyhledávání nějakého mimořádného tělesného umlčování, má práce. Mnich nesmí nikdy zahálet. To je zásadní pravidlo, protože zahálka je matkou pokušení a od pokušení už není daleko ke hříchu. Půst nesmí být konán v takové formě, aby škodil zdraví mnicha a tím by omezoval jeho práci. Dalším základním závazkem mnicha je pchostinnost a bratrská služba bližním. Na tomto mnišském závazku založil sv. Basil svou slavnou Basiliádu, komplex budov při biskupské residenci v Cesareji, kde vedle kláštera byl dům pro pcestrné, špitál pro nemocné, dům pro chudé, právě tak jako dílny, kde si mohli nezaměstnaní vydělat na živobytí.

Jak to bylo obvyklé v první církvi, přijali i mniši za základ svých společných modliteb žalmy. Sv. Basil přijal pro své kláštery tradiční rozdělení modlitby žalmů na sedm částí: na jitřní modlitbu, ranní chvály, první, třetí, šestou a devátou hodinu, večerní chvály a doplněk. V určené chvíli se mniši scházeli na společné místo, kde zpívali žalmy a přidávali k nim různé modlitby, aby se zabránilo jednotvárnosti. Tato společná modlitba však nemohla stačit těm, kdo si byli vědomi Kristova požadavku ustavičné modlitby. Sv. Basil upozorňuje, že cílem mnišského života je spojení s Bohem.

A proto mniši po ukončení společných modliteb odcházeli do svých cel, aby v tichosti rozmýšleli s Bohem. V tiché rozmluvě s Bohem měli mniši pokračovat i při své práci.

Modlitba a práce měla podle Basilovy monastické koncepce vyplňovat celý den mnicha. Dobrovolné podřízení se potřebám malého společenství, do kterého mnich patří, má podle sv. Basila mnohem větší hodnotu, než různé asketické praxe, prováděné na vlastní pěst. V tomto pojetí je vidět nejen bezprostřední vliv evangelia, ale i helénské tradice, která považuje člověka za bytost ryze společenskou.

Sv. Basil nevytvořil řeholní řád jako Pachomius nebo na západě Benedikt. Žil sice řadu let jako mnich, ale vůle biskupa a lidu jej vytrhla z tohoto způsobu života a zaměstnala jej plně ve veřejné službě kapadocké církvi. Avšak program mnišského života, který Basil nastínil ve svých spisech, měl obrovský vliv na řeholní život jak na východě, tak na západě. Zvlášť veliký vliv můžeme sledovat v četných klášterech Malé Asie a Konstantinopole. V Malé Asii byla jedním z nejvýznamějších středisek mnišského života kolonie klášterů na hoře Olympu. Toto středisko má význam i pro naši vlast, protože zde nějakou dobu žili také apoštolové Slovanu sv. Konstantin a Metoděj. Počátky mnišství na Olympu sahají do nejstarších křesťanských dob a rozkvět tohoto mnišského střediska vrcholí v 9. až 11. století. Život mnichů zde se řídil starými mnišskými zvyky, nebylo zde ničím neobvyklým poustevnictví nebo dokonce přísná rekluse, to znamená naprosté odloučení od okolního světa. Z této mnišské kolonie vyšla řada významných osobností. Vedle Konstantina a Metoděje to byl Euthymios mladší, zakladatel kláštera Peristera na hoře Athos, a zvlášť silnou osobností Olympu byl Michal Psellos, polyhistor a známý kronikář. V době sv. Cyrila a Metoděje sem začala pronikat reforma mnišského života Theodora Studity, která vyvolala velké rozepře a způsobila, že se nakonec řada mnichů vydala na jiná místa, aby mohla žít starým způsobem.

Theodor Studita /+826/ byl významným organizátorem mnišského života na východě. Své mládí prožil v klášteře Sakku-dion na hoře Olympu pod vedením vynikajícího opata Platona. Po roce 794, když se sám stal opatem, vypracoval na základě basiliánské řehole nový způsob mnišského života. Tuto novou reformu přijal jako první klášter Studion v Konstantinopoli a tím se stal duchovním centrem východní církve a mistrovskou školou klášterního života. Theodor Studita svou reformou zavedl do klášterů klausuru, opravdovou chudobu, disciplínu, studium, manuální i uměleckou práci v malířských nebo opisovačských dílnách. Do pasivní praxe mužů, toužících po dokonalosti vnesl nové a účinnější metody. Z kláštera Studienu převzali tento reformovaný způsob mnišského života kláštery na hoře Olympu i na hoře Athos, kde právě v té době začíná vznikat autonomní mnišská republika a středisko východního monasticismu. Hora a poloostrov Athos se stal od konce starověku útočištěm poustevníků a od 10. století cílem celých zástupů mnichů z východní Byzance, která byla ohrožena Araby. Athos tak získal pověst "Svaté hory" východního křesťanstva. Během staletí se zde vytvořila řada klášterů různých národností. Ochranného rozkvětu dosáhl Athos v druhé polovině 10. století zásluhou mnicha Athanasia, který zde za pomoci císaře Nikefora vystavěl ohromný klášter, tzv. císařskou lavru, který se stal v té době nejlidnatějším klášteřem Athosu. Pro své mnichy sepsal Athanasios zákoník /typikon/, vypracovaný podle řehole sv. Basila a podle zvyklostí kláštera Studion v Konstantinopoli. Tento Athanasiovův Typikon se stal vzorem pro další zákoníky athoských mnichů.

V 10. století přišli u hory Athos první mniši na Kyjevskou Rus, kde očekával basiliánskou řeholi ohromný rozkvět. V Rusku vzniklo velké množství basiliánských klášterů, které se staly středisky církevní i národní kultury. Zvláště velký význam měl klášter Pečerskaja lavra u Kyjeva, založený v roce 1051. V důsledku tatarských nájezdů kézeň

ruských basiliánských klášterů velmi poklesla. Úsilím sv. Josafata Kunceviče /+1623/ a Josefa Velavina Ratakého /+1637/ a za podpory jezuitského řádu se sjednotily litevské basiliánské kláštery v roce 1617 v jednu kongregaci, která přijala reformu a usilovala o unii s římskou církví. Ruskí přizpůsobil řeholi sv. Basila potřebám své doby. Kontemplativní život východních mnichů spojil s apoštolským působením západních mnichů. Tyto snahy stály mnoho obětí, tou největší byla mučednická smrt sv. Josafata Kunceviče, polockého arcibiskupa. Oběti však přinesly ovoce, protože v roce 1743 na kapitule v Dubno byly i ruské basiliánské kláštery sjednoceny ve dvě provincie pod vedením protoarchimandrity. V krátké době však byly tyto výsledky zmařeny. Těžkosti ze strany světského kléru, josefinská reorganizace, dělení Polska a celkový útlak ze strany ruské vlády způsobily pokles kázně a úpadek ruských basiliánů. Výjimkou byla rakousko-uherská Halič, kde se basiliánské kláštery sjednotily v provincii Božského Spasitele, řízenou provinciálem - protigumenem se sídlem ve Lvově. K nápravě přispěl rovněž Lev XIII., který bretem Singulare praesidium zavedl v roce 1882 do těchto klášterů reformu.

Na západě se nelá mluvit o bezprostředním přijetí basiliánské řehole, jako spíše o jejím vlivu na vytváření západního mnišského života. Tento vliv byl mimořádně velký, takže mnozí historikové se odvažují tvrdit, že Basilův ideál mnišského života byl spíše realizován v západním než východním mnišství. Basilovu řeholi uvedl na západě ve známost Rufinus, který ji, i když zkrácenou, přeložil do latiny.

Řecké basiliánské kláštery se objevily v Itálii v 7. a 8. století, kdy mnoho mnichů uteklo na západ před Araby a před ašrafy. Jejich kláštery byly hlavně v jižní Itálii, na Sicílii a několik klášterů i v samém Římě. Po určitém období se však už nedalo hovořit o řeckých klášterech, protože činnost už nebyl řecký. Tím se ztratil řecký prvek. Po zavedení komendatárních opatů pak došlo ke značnému uvolnění kázně.

V roce 1561 uvedl ještě Bernard de la Cruz basiliány do Španělska, jak o tom svědčí breve Pia IV. z téhož roku. V roce 1579 pak sjednotil Řehoř XIII. všechny basiliánské kláštery v Itálii, na Sicílii a ve Španělsku v jednu kongregaci pod vedením generálního představeného. Většina klášterů této kongregace zanikla během revalučních let koncem 18. století. Zůstal jediný klášter v Itálii, a sice v Grotta Ferrata u Říma.

Basiliáni mají rovněž ženskou větev. Sestry basiliánky pokládají za svou zakladatelku sv. Makrinu, sestru sv. Basila, která ještě dříve než její bratři se rozhodla pro mnišský život. Řídí se rovněž Řeholí sv. Basila, kterou pro ně upravil Svatý stolec. Ve východní církvi byly zpočátku velmi rozšířené, i když neměly takový význam jako řeholnice na západě. Bylo to způsobeno zvláštním postavením ženy na východě. Podobně jako mužská větev, byly i basiliánky ryze kontemplativním řádem. Při reformě řádu Josefem Ruským byla reformována i ženská větev a stala se rovněž činným řádem. Řeholnice se věnovaly pak výchově dívčí mládeže.

Východní mniši hráli v historii východní církve významnou a často rozhodující úlohu, zvláště v různých náboženských a politických sporech, které otřásaly Byzantskou říší. Podíleli se na životě náboženském, společenském i hospodářském. Egypťská a syrská kultura v pozdním starověku vyrostla právě z mnišských společenství, která byla v těchto krajích hluboce zakořeněna. Tento rozvoj, alespoň zpočátku, nenarušilo ani dobytí těchto krajů Araby. Zprávy ze 12. stol. o cestách po Egyptě mluví stále ještě o stovkách tamějších klášterů a kostelů. Byla to však už společenství monofyzitská. Právě podpoře mnichů vděčí hereze monofyzitismu za své vítězství v Egyptě. Do 20. stol. přetrvalo v Egyptě několik klášterů s několika sty koptskými mnichy. Také v Byzanci se kultura během staletí opírala ve značné míře o mnišská střediska, zvláště později za turecké okupace. Všechny formy mnišského života na východě, od Habeše po kyjev, od Sicílie a jižní Itálie až po Indii a střední Asii, navazovaly v podstatě na formy a programy, vzniklé už v prvních generacích egyptských, palestinských, syrských a kapadockých mnichů. Na tyto formy a programy navázalo i mnišství, které se od 4. stol. začalo rozvíjet i na západě.

O b s a h :

1. Rodina - obraz a zpřítomnění tajemství Církve v čase	str. 1
2. Rodinné společenství /Familiaris consortio - kap. III. Úkoly křesťanské rodiny/	2
3. Sociologie narušené rodiny	15
4. Sexualita a zákon Boží	50
5. Co by měla vědět křesťanská maminka	63
6. Statistika varuje /sebevražednost dětí/	67
7. Provazník aj.: Žena, rodina a mládež v rozvoji socialistické společnosti	67
8. České knihy pro děti a mládež	69
9. Kázání o blahoslavené Zdislavě	71
10. Překlady: Oko za oko, zub za zub	73
11. Recenze: Besnard: Život a zápasy viery	80
12. Dr. Bič: Radostná zvěst Starého zákona	83
13. Molnár: Pohyb teologického myšlení	85
14. Štěrba: Pramen života	86
15. Cesty Jana Pavla II. /3. část, 4. část/	88
16. Dějiny řeholního života /2. část/	90